

# Gospodarska kriminaliteta skozi čas: se premeščajo meje ali ponavlja zgodovina?<sup>1</sup>

Liljana Selinšek<sup>2</sup>

Prispevek temelji na analizi objav na temo gospodarske kriminalitete v Reviji za kriminalistiko in kriminologijo od začetka njenega izhajanja. Avtorica se osredotoča na sistemske vidike teoretičnega in praktičnega obravnavanja te vrste kriminalitete, s poudarkom na sodobnih pogledih. Ugotavlja, da je veliko kriminoloških in kazensko-pravnih ugotovitev in misli, zapisanih pred desetletji, še vedno aktualnih, kar vodi k sklepu, da se v boju zoper gospodarsko kriminaliteto na območju Republike Slovenije (še) ni zgodil opazen preboj. Ob tem opozarja na pogosto prezrto dejstvo, da je pomembno gonilo (vzrok) gospodarske kriminalitete pohlep, torej človeška lastnost, ki je ne moreta odpraviti niti grožnja s kaznijo niti sama kazen – njeno omejevanje zahteva vzgojne ukrepe in pristope. To ne more biti razlog, da gospodarsko kazensko pravo ne bi opravilo svoje (sicer omejene, a kljub temu zelo pomembne) naloge na področju boja zoper gospodarski kriminal. V domačem pravnem redu bi bilo treba najprej temeljito utrditi zakonsko (materialno in procesno) podlago te pravne panoge, kar bi nekoliko olajšalo tudi delo v praksi, predvsem pa bi bilo treba spodbuditi sistematično proučevanje gospodarske kriminalitete na teoretični in praktični ravni, saj bi tako o ukrepih lahko razpravljali na podlagi celovitih podatkov in najnovejših znanstvenih dognanj, ki bi se lahko vključila tudi v izobraževalne programe organov odkrivanja, pregona in sojenja.

**Ključne besede:** Revija za kriminalistiko in kriminologijo, gospodarska kriminaliteta, gospodarsko kazensko pravo, preprečevanje, odkrivanje, pregon, sojenje, pohlep

UDK: 343.37

## 1 Uvod

V prispevku bomo ob 70. obletnici *Revije za kriminalistiko in kriminologijo* preverjali dve osrednji (hipo)tezi: a) gospodarska kriminaliteta v Sloveniji je redko predmet bolj poglobljenih raziskav in b) do bistvenega premika normativnih in miselnih meja pri pregonu gospodarskih kaznivih dejanj v sodobnem času (še) ni prišlo.

Gospodarska kriminaliteta ni samo pravni pojem, ampak se z njenim proučevanjem ukvarjajo različne znanosti in stroke (sociologija, kriminologija, kriminalistika in kazensko pravo), ki vsaka po svoje razvijajo poglede na različne elemente te vrste kriminalitete (Selinšek, 2006a: 223; Stezinar, 1973: 153). Tudi v *Reviji za kriminalistiko in kriminologijo* je na temo gospodarske kriminalitete mogoče najti prispevke iz najmanj treh znanstvenih disciplin: kriminologije, kazenskega prava

in kriminalistike. Gospodarska kriminaliteta je poleg tega že od začetka zajeta tudi v statističnih prikazih kriminalitete, ki se tradicionalno objavljajo v vsakoletni drugi številki te revije, in to za preteklo leto.

Statistične analize gibanja gospodarske kriminalitete niso predmet tega prispevka,<sup>3</sup> kot zanimivost pa navajamo nekaj

<sup>1</sup> Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega projekta Premeščanje mej v kriminologiji in kriminalitetni politiki, ki ga financira Agencija RS za raziskovalno dejavnost (projekt št. J5-8242).

<sup>2</sup> Dr. Liljana Selinšek, docentka za predmetno področje prava in raziskovalka na Inštitutu za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani in gostujoča raziskovalka na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani, Slovenija. E-pošta: liljana.selinsek@pf.uni-lj.si

<sup>3</sup> S statističnega zornega kota se denimo uresničuje Pečarjeva (1993: 256) napoved izpred več kot 20 let, da je v Sloveniji pravnomočno procesiranega relativno malo nepoštenega gospodarjenja. Avtor je pri tem izhajal iz predpostavke, da je gospodarski kriminal predvsem kriminal *spoštljivih*, ki jih je v vsaki družbi sicer zelo veliko, toda kljub njihovi nepoštenosti so povsod po svetu razmeroma redko preganjani; status kriminalca pa je vedno odvisen od prijetja in nazadnje od dokazane krivde. Dvoršek (1989: 10) kot enega od razlogov za sorazmerno majhen delež obsodilnih sodb v kazenskih zadevah gospodarske kriminalitete vidi tudi pomanjkljivo iskanje materialnih dokazov med preiskovanjem. Majhen delež obsodb pa nikakor ni izključno slovenski fenomen. Tudi v Združenih državah Amerike ob analizah finančnega zloma leta 2008 ugotavljajo, da je (bil) državni odziv zoper odgovorne pretežno civilnopraven, medtem ko so se mehanizmi kazenskega prava uporabili redko in še to le zoper *manjše igralce*. To kaže, da se protipravna ravnanja, s katerimi se posamezniki iz vrst elit okoristijo v škodo množic, v ameriškem družbenem okolju razumejo kot *poslovni strošek*, ki je naložen družbi kot celoti. Čeprav

poudarkov iz prve in zadnje dostopne tovrstne objave, tj. iz podatkov o kriminaliteti v Sloveniji za leto 1958 (Pečar, 1959: 1–6) in 2017 (Japelj, 2018: 84–87).<sup>4</sup> Kazniva dejanja gospodarske kriminalitete so se leta 1958 v primerjavi z letom 1957 zmanjšala za 0,2 %, pri čemer statistični rezultat temelji na rahlem povečanju števila takratnih kaznivih dejanj zoper narodno gospodarstvo in družbeno premoženje ter na občutnejšem zmanjšanju števila kaznivih dejanj zoper uradno dolžnost. Vzroke za zmanjšanje nekaterih vrst kaznivih dejanj v gospodarstvu (predvsem poneverb in zlorab položaja) so pripisali zaostrovanju kadrovske politike v gospodarskih organizacijah, ki so precej več skrbi namenile kontroli izvajanja nalog, pravilni uporabi skladov, preprečevanju izigravanja predpisov in osebnega okoriščanja itd. (Pečar, 1959: 2). Že takrat je veljala značilnost čistih gospodarskih kaznivih dejanj, da se odkrivajo razmeroma pozno po storitvi, saj nadzorstvo nad poslovanjem v gospodarskih organizacijah ni bilo organizirano tako, da bi kaznivo dejanje lahko odkrili v krajših časovnih obdobjih (Pečar, 1959: 3). Leta 2017 se je delež gospodarske kriminalitete v celotni kriminaliteti v primerjavi z letom prej zmanjšal s 16,6 % na 15,3 %, pri čemer statistični rezultat med drugim temelji na občutnem povečanju števila kaznivih dejanj, povezanih z zlorabami plačilnih kartic na svetovnem spletu in napadi na bankomate, in precejšnjem povečanju števila kaznivih dejanj zlorabe položaja zaradi primerov, povezanih z zlorabami upravljavcev stanovanjskih blokov, hkrati pa temelji tudi na pomembnem zmanjšanju števila kaznivih dejanj kršitev temeljnih pravic delavcev (Japelj, 2018: 84–85). Iz te zelo kratke in nadvse posplošene primerjave je razvidno, da je gospodarska kriminaliteta fenomenološko živ(ahen) družbeni pojav, ki se prilagaja vsakokratnemu splošnemu družbenemu okviru oziroma stanju, seveda tudi v odvisnosti od veljavne kazenskopravne ureditve, temu primerna pa so tudi statistična nihanja.<sup>5</sup>

---

ta strošek ni splošno sprejet kot legitimen, je razumljen kot nujen in je izven dosega formalnega družbenega nadzora z mehanizmi kazenskega pravosodja (Headworth in Hagan, 2016: 275).

<sup>4</sup> V obeh primerih gre za policijsko statistiko. O njenih prednostih in omejitvah glej Svetek (2006: 95–98). Čeprav je policijska statistika spremljanja kriminalitete metodološko najrazvitejša in najbolj izpopolnjena, Deisinger (1983: 190) denimo meni, da najrealnejše podatke o stanju kriminalitete vsebuje tožilska statistika.

<sup>5</sup> Omeniti je treba pomembne statistične omejitve, na katere je Uderman (1969) opozoril že leta 1969, ko se je ukvarjal z metodološkimi težavami, povezanimi z določanjem obsega znane oziroma odkrite kriminalitete in njene strukture in dinamike. Metodologije za zbiranje podatkov, ki jih uporabljajo policija, tožilstvo, sodstvo in statistični urad, namreč niso (bile) poenotene. Ker ima vsak od teh organov drugačno izhodišče, tj. drugačno osnovno statistično noto, med podatki posameznih organov niso možne primerjave. To pomeni, da vsak organ, ki analizira obseg in strukturo kriminalitete v enakem času in na enakem območju, pride do različnih absolutnih in relativnih kazalnikov in seveda

Gospodarska kriminaliteta se bolj kot katera koli druga navezuje na družbenopolitične razmere kakšne države, in to kjer koli po svetu (Pečar, 1973: 25). Prav zato se zdi, da so zgodovinske primerjave med različnimi obdobji gospodarskega razvoja znotraj ene države ter geografske primerjave med različnimi državami oziroma družbenimi in pravnimi redi lahko omejene le na suhoparno nizanje istovrstnih podatkov, ki morajo biti v (vsaj dveh) različnih tabelah. Ni namreč dvoma, da v tem primeru obstaja pomembna nevarnost: podatki bi se lahko pomešali tako, da bi se pokazala netočna podoba dejanskega stanja obravnavanega problema. Kljub zavedanju te nevarnosti v prispevku tvegamo odprt pogled na obravnavano tematico v smislu, da ne segamo na raven vsakokrat veljavnih inkriminacij, ampak se pri preverjanju postavljenih hipotez omejujemo na gospodarsko kriminaliteto kot sistemski fenomen. Prispevek torej obravnava izključno sistemske vidike in vprašanja. Tudi trudu, ki ga posamezni državni organi vlagajo v boj zoper gospodarski kriminal v konkretnih primerih, je v prispevku namenjene manj pozornosti, čeprav njihova prizadevanja v okviru sistemske razprave seveda niso spregledana.

Na podlagi opravljene analize objav na temo gospodarske kriminalitete v *Reviji za kriminalistiko in kriminologijo* od začetka njenega izhajanja pod tem imenom (tj. od leta 1959) je ta prispevek razdeljen na tri vsebinske sklope: začnemo z razpravo o kriminološko-teoretičnih vidikih gospodarske kriminalitete, nadaljujemo s teoretično umestitvijo gospodarske kriminalitete v sistem kazenskega prava in končamo s parcialnim prikazom pojavnih oblik gospodarske kriminalitete v praksi. Za iskanje odgovora na naslovno vprašanje prispevka sta bili primarno uporabljeni deskriptivna analiza virov (angl. *desk research*) in zgodovinska (historična) analiza, ki sta pri obravnavi izbrane tematike logična (in tudi nujna) izbira. V posameznih delih prispevka so uporabljene tudi metode, ki se na družboslovnem področju opredeljujejo kot klasične pomožne metode. To so metoda sintetiziranja in analiziranja, metoda abstrakcije in konkretizacije ter metoda klasifikacije. Poleg navedenih izhodišč prispevek izhaja tudi iz omejitve, ki jo je že leta 1973 zaznal Kobe (1973): spremljati vse, kar se o *gospodarskem hudodelništvu* govori in piše po svetu, je praktično nemogoče.

---

tudi do različnih sklepov. To lahko škodljivo vpliva na odločanje o ustreznih ukrepih za preprečevanje kriminalitete in tudi na odločanje o ustrezni kaznovalni politiki zoper storilce kaznivih dejanj (Uderman, 1969: 266). Tudi v današnjem času stanje na tem področju ni bistveno spremenjeno. Naša država še vedno nima razvitega modela za spremljanje in določanje stopnje kriminalitete, s katerim bi lahko z zadostno gotovostjo in znanstveno preverljivimi rezultati opredelili razširjenost različnih vrst kriminalnih ravnanj v različnih strukturah družbe in v družbi nasploh (podrobno o tem Svetek, 2006: 98).

## 2 Izbrane teme

### 2.1 Kriminološko-teoretični vidiki gospodarske kriminalitete

Razprave o gospodarski kriminaliteti se v *Reviji za kriminalistiko in kriminologijo* pojavljajo že od njenega nastanka, še posebno živahne pa so bile v sedemdesetih in nato devetdesetih letih prejšnjega stoletja, torej v času pomembnih sprememb v družbenem in tudi gospodarskem sistemu na ozemlju današnje Republike Slovenije. Če se ugotovitve teoretikov in praktikov iz tistega časa ustrezno očistijo vsakokratnih družbeno-političnih primesi, so njihova stališča in sklepi v pomembnem (predvsem teoretično-sistemskem) delu še vedno relevantni.

Pri obravnavi gospodarske kriminalitete se izzivi začnejo že na ravni opredelitev. Vseobsegajoče ali vsaj splošno sprejete definicije gospodarske kriminalitete namreč ni. Njeno umanjkanje je med drugim posledica tega, da gre za kompleksen pojav, ki ga ni mogoče kratko in jedrnatno opisati, da se pojavljajo vedno nove in nove oblike te kriminalitete, ki spremljajo družbeni in tehnični razvoj, in da je gospodarska kriminaliteta lastna vsakemu posameznemu gospodarskemu sistemu in prilagojena njegovim značilnostim, njene značilnosti pa so odvisne tudi od obdobja, v katerem nastaja (Selinšek, 2006a: 223). (Stopnjo višje) na sistemski ravni definicijo otežuje tudi dejstvo, da je razloček med kriminalnim in zakonitim podjetništvom pogosto zabit, in to ne le zaradi podobnosti v motivih in načinih delovanja, ampak tudi zato, ker je zelo težko določiti, kateri načini bogatenja so moralno-politično neoporečni in kateri so protipravni, malopridni in hudodelski (Kanduč, 2004: 385), oziroma se to s časom lahko tudi spreminja. Posledično so *najvarnejše* splošne (a tudi posplošene) opredelitve, ki gospodarsko kriminaliteto definirajo kot celoto v določenem času in na določenem področju storjenih kaznivih dejanj znotraj širšega področja gospodarstva, za katera so lahko odgovorne fizične in/ali pravne osebe, usmerjena pa so lahko zoper gospodarski sistem kot celoto, zoper gospodarske subjekte ali zoper subjekte, ki so uporabniki blaga ali storitev iz gospodarske dejavnosti oziroma so kako drugače povezani z gospodarstvom (Selinšek, 2006b: 53).

V literaturi se uporabljajo različni izrazi, ki so v najširšem smislu lahko sinonim ali pa pomenijo vrsto gospodarske kriminalitete. Med pomembnejšimi je poimenovanje *finančna kriminaliteta*, ki v teoriji in tudi po sistematiki posebnega dela Kazenskega zakonika (KZ-1) (2012) spada v širši okvir gospodarskega kazenskega prava ter vključuje davčno, bančno, borzno in sorodno kriminaliteto. Pečar (1973: 25) je pred dobrih 45 leti poročal o odprti široki javni obravnavi pojavov, ki jih imenujejo poslovne deformacije, koristne malverzacije,

poslovni kriminal, gospodarska kriminaliteta itd. Ti pojavi, ki so se raztezali od kriminalnega vedenja posameznikov iz določenih, navadno višjih plasti družbe, ki so si v razgibanem družbeno-gospodarskem življenju zvijačno in protipravno prilaščali razne dobrine in premoženje, do skupinske (kolektivne) in institucionalizirane odklonskosti, katere žrtve so bili nedoločeni posamezniki (množično), druge gospodarske in sploh delovne organizacije ali širša družbena skupnost (Pečar, 1979: 270), so se v tistem času tako razširili, da niso načeli samo zaupanja v kazensko pravosodje in družbeno pravičnost nasploh, marveč tudi zaupanje v družbeno-politično ureditev.

Sprememba družbeno-politične ureditve 20 let pozneje ni prinesla izboljšanja na tem področju, ampak je demokratizacija družbenega življenja v devetdesetih letih prejšnjega stoletja z mnogimi gospodarsko neugodnimi procesi in pojavi prinesla le še nove razloge za gospodarski kriminal, ki je našel mesto v procesih lastninjenja družbenega premoženja, divje privatizacije, denacionalizacije, stečajev in moratorijev na stečaje ter v raznih drugih stanjih, tako da je postal tudi politično vprašanje (Pečar, 1992: 328). Iskanje novih lastnikov družbenega premoženja je spremljala motiviranost za nemoralno in neetično pridobivanje kapitala, politika pa je z odlašanjem uravnavanja teh procesov ustvarila nešteto možnosti za nezakonito bogatenje nastajajočega podjetništva, ki ga niso bistveno ovirali ne stari ne novi kontrolni mehanizmi države. Nastal je torej nekakšen nov<sup>6</sup> kriminal, ki po eni strani izhaja iz kapitalizma, po drugi strani pa kapitalizem ogroža z različnimi oblikami korupiranosti v poklicni recipročnosti, erozijo morale, izkoriščanjem v škodo predvsem nižjih družbenih slojev, odpuščanjem delavcev, zlorabljanjem okolja, ljudi in priložnosti za podjetniško in zasebniško bogatenje ter pridobivanjem vpliva v politiki (Pečar, 1993: 252).

Še dobrih 20 let pozneje na domačih tleh lahko opazujemo *odpravljanje* nekaj več kot pet milijard evrov velike bančne luknje. Kazenskopravni odziv na nastanek te luknje je pomembno omejen, med drugim zaradi neprimernosti materialne kazenske zakonodaje, ki je do nedavnega (tj. do sprememb in dopolnitev Kazenskega zakonika leta 2017) kaznivo dejanje zlorabe položaja ali zaupanja pri gospodarski dejavnosti določala kot namerni delikt (Zakon o spremembah in dopolnitvah Kazenskega zakonika [KZ-1E], 2017). Ob upoštevanju specifičnosti bančnega poslovanja in tudi glede na časovno oddaljenost dogodkov je namreč pogosto nemogoče dokaz(ov)ati, da je posameznik v nekem konkretnem primeru s sprejetjem neke poslovne odločitve ravnal z namenom (direktnim naklepom), da bi sebi ali komu drugemu pridobil protipravno premoženjsko korist ali povzročil premoženjsko

<sup>6</sup> Nov po fenomenologiji, ne pa po vzrokih, o čemer bo več zapisano v nadaljevanju.

škodo. Posledično verjetno nikoli ne bo mogoče verodostojno oceniti, koliko je k bančni krizi, tj. položaju, ko je nesposobnost rednega obnavljanja finančnih virov povzročila nezmožnost bank za poravnavanje svojih obveznosti in posledično intervencijo države v obliki finančne pomoči bankam, s katero se je preprečila njihova nelikvidnost (Mrak, 2002: 607), dejansko prispevalo kriminalno delovanje znotraj bančnega sistema. Vsekakor pa je udarna moč tovrstnih kriz pomembno povezana z nepravočasnim ali neprimernim (celo napačnim) odzivom zakonodajne in izvršilne veje oblasti ter ključnih državnih nadzornih mehanizmov (na mikro- in makro ravni) v času, ko bi se tovrstna ravnanja lahko vsaj zamejila, če že ne preprečila.

### 2.1.1 Vzroki in posledice gospodarske kriminalitete

Aktualnost sistemskih teoretičnih ugotovitev še nekaj desetletij od objave je med drugim posledica tega, da gospodarsko kriminaliteto *poganjajo* nekatere v gene človeštva močno usidrane lastnosti. Tako je Skobir že pred časom ugotavljal, da imajo vodilni delavci za zasebno bogatenje poleg ravnanj, ki imajo znake kaznivih dejanj, še številne druge napol ali popolnoma zakonite možnosti, ki so vezane na njihovo delovno mesto in položaj v družbi in podjetju. Ta položaj jim daje številne možnosti, da si spletejo vplivne zveze in poznanstva oziroma se povezujejo v širše ali ožje skupine (predvsem s tistimi, ki imajo podobne lastne interese za bogatenje), pri tem pa si omogočajo razne usluge in dajejo osebne gmotne ugodnosti v škodo svojih gospodarskih organizacij in to upravičujejo s potrebami pridobivanja poslovnih partnerjev oziroma sklepanja ugodnih poslovnih aranžmajev. V javnosti take bogatitve vzbujajo zgražanje in obsojanje, omembe vredna pa je tudi miselnost takšnih vodilnih delavcev, ki tega največkrat ne delajo iz potrebe, temveč iz pohlepa, ker bi si zasebno premoženje radi čim bolj povečali, da bi ga lahko uživali še njihovi potomci. Pri tem nimajo občutka, da ravnajo nezakonito ali nemoralno, temveč so največkrat prepričani, da njihova prizadevanja, zasluge in uspehi niso nikoli dovolj dobro nagrajeni (Skobir, 1971: 170–171). Tovrstno bogatenje posameznikov in morda celo plasti ali skupin poklicev, ki izvira iz kriminala in *koristnih utaj*, nadalje povzroča razraščanje porabniške miselnosti, razsipništva, zajedavstva ter mnenja, da predpisi veljajo predvsem za druge, da je zakonito vse, kar je učinkovito in koristno, itd. (Pečar, 1973: 27). Tudi dobrih 40 let pozneje se ugotavlja, da vodilni vidijo svoje milijone kot merilo uspeha glede na svoje kolege, s tem pa zapadejo v odklon, da sami sebe vrednotijo glede na količino denarja, ki ga imajo v lasti, in so zato pripravljeni prestopiti tudi etične in zakonite meje (Kavčič, 2015: 9).

Pomembno gonilo (vzrok) gospodarske kriminalitete je torej pohlep, človeška lastnost, ki je sorazmerno neodvisna

od vsakokratne družbene, pravne in gospodarske ureditve v posamezni državi. Pohlep je oblika človeškega vedenja, s katero se proučevalci ukvarjajo že od antike dalje, vsebina tega pojma (kot pojava ali lastnosti) pa se opisuje kot pretirana in neukrotljiva želja po pridobivanju denarja, predmetov (tudi hrane), statusa in moči, ki daleč presega potrebe preživetja in udobja posameznika in je sebična. Gre torej za upoštevanje le lastnih interesov in neupoštevanje interesov drugih, za odvzemanje potencialnih sredstev (priložnosti za njihovo pridobivanje) drugim ali za odiranje drugih s svojim premoženjem oziroma konkurenčno prednostjo (Kavčič, 2015: 2). Pohlepu se običajno vdajajo podjetniki, investitorji, špekulanti, posojilodajalci (oderuhi) in pogosto tudi direktorji (čeprav ne vedno). Najpogosteje zelo malo od svojega uspeha prispevajo družbi – njihova dejavnost je, nasprotno, usmerjena v to, kako denar iz drugih žepov preusmeriti v svoj žep (Kavčič, 2015: 4). Pohlepneža torej ženeta koristoljubje in dobiček, ki sta po Pečarju (1992: 328) prevladujoča motiva gospodarskega kriminala.<sup>7</sup>

Glede na posledice je pohlep verjetno najvplivnejša pregreha človeštva (Kavčič, 2015: 2), ki povzroča veliko in večplastno družbeno – ne le premoženjsko – škodo. Kadar se velika škoda, povzročena z gospodarskim kriminalom, nadomešča na račun skupnosti (zviševanje cen, večji davki itd.), to neugodno vpliva predvsem na malega človeka, ki pri tem izgublja zaupanje v razglašane družbene vrednote – te so namreč v nasprotju z dejanskostjo (Pečar, 1975: 268).

Pihler je denimo leta 1979 poudaril, da se mnogo piše o *moralni krizi*, o hitrih družbenih spremembah, ki so to krizo izzvale, dalje pa tudi o tem, da so ti procesi še vedno živi in da naj bi tezo o krizi dokazovala številna dejstva iz takratnega družbenega in gospodarskega življenja. Glede tovrstnih zapisov je izrazil skeptično mnenje, da so »samo delno pravilni in da gre prej za preoblikovanje morale in za obstoj različnih vrst moralne zavesti, ki so si včasih med seboj izrazito nasprotne« (Pihler, 1979: 18). Kako je zares, smo imeli kot narod priložnost občutiti na lastni koži v procesu (tudi gospodarskega) osamosvajanja. Po Mencingerju smo s certifikati, s katerimi naj bi leta 1993 *pravično* porazdelili družbeno premoženje in ustvarili PID,<sup>8</sup> vstopili v igralnico sodobnega finančnega kapitalizma, dobrih deset let pozneje pa do takrat preproste avtomate nadomestili s pravimi igralnimi mizami. V štirih letih smo nato s *finančnim poglabljanjem* izgubili vse, kar smo

<sup>7</sup> S tega vidika je zanimivo tudi stališče, da je družba blagostanja prav tako kriminogena kot revščina, alkoholizem in nasilje. Kdor ima veliko, hoče imeti še več, in to po možnosti v okviru ideala: imeti, vendar ne delati, ali delati tudi zase, pridobivati zase in kolikor je le mogoče z manj tveganja in predvsem na račun drugih (Pečar, 1992: 335).

<sup>8</sup> Pooblaščenice investicijske družbe.

pred tem ustvarili. In ko smo to ugotovili, so naenkrat prej dopustna in navdušujoča dejanja postala zavržna in kriminalna. Vrednostne sodbe vseh vej oblasti (zakonodajne, izvršilne, pravosodne in še posebno medijske) so se spremenile. Kupiti nekaj dopoldne za 100 in popoldne prodati za 1000, kar je veljalo za uspešen posel, je postalo kriminalno dejanje, čeprav je bilo moralno enako narobe ves čas (Mencinger v Kordež, 2015: 12–13). Iste oči torej (lahko) pohlep v različnih okoliščinah vidijo oziroma vrednotijo različno, to pa že v osnovi onemogoča, da bi ga lahko povsem odpravili.

Čeprav je pohlep sestavni (večni?) del človeške družbe, ni statična kategorija. V novejši literaturi obstajajo ocene, da pohlep v zadnjih desetletjih v gospodarsko razvitih družbah raste, čemur naj bi prispevali ti skupni vzroki (Kavčič, 2015: 9–10):

- negotovost (ljudje, ki se čustveno in/ali finančno ne čutijo varne, se lahko lotijo pridobivanja materialnih dobrin kot rešitev svoje negotovosti. Razvijejo materialno vrednostno usmeritev, zlasti če so v otroštvu trpeli pomanjkanje in če je revščina v okolju, kjer so odraščali, ogrožala življenje),
- mentalne motnje (depresija, anksioznost, vedenjske motnje, narcizem, težave s socializacijo itd. lahko povzročijo nagnjenost k tekmovanju, ne k sodelovanju; postavljanje pred drugimi z bogatjenjem je gotovo ena od lastnosti sodobne kulture, v kateri živimo),
- strah pred smrtjo (ljudje, ki se bolj bojijo smrti, so bolj pohlepni, saj je z bogastvom pogosto mogoče kupiti zdravje in tako odložiti smrt) in
- strah pred izgubo (bojazen, da bi izgubili kar koli pridobljenega in cenjenega).

Kriminološka literatura pohlep redko obravnava med izvornimi dejavniki gospodarske kriminalitete, čeprav je večina prav ta dejavnik tisti, ki ustvarja *nasilje* v gospodarstvu. Kanduč (1997b: 11) ugotavlja, da se tudi ekonomsko nasilje<sup>9</sup> zelo redko omenja in problematizira, ampak ostaja – nasprotno – prezrto, čeprav je vsakomur na očeh in prizadeva večino članov družbe, ali pa se dojema kot nekaj *naravnega, normalnega* ali *nujnega*. Očitno se kot nekaj takega (naravnega in normalnega) dojema tudi pohlep.<sup>10</sup> Leta 1992 se je sicer o pohlepu začelo razpravljati kot o bolezni oziroma tako imenovani pleoneksični osebnostni motnji, tj. socialno neprilago-

jenem vedenju, ki je nevarno za fizično in psihično mentalno zdravje,<sup>11</sup> vendar ne gre za nesporno diagnozo. Zdravljenje pleoneksije (kot bolezni, ki približno ustreza pohlepu) je v domeni psihiatrije oziroma psihoanalize, temelji pa na tem, da je pri bolniku treba doseči motivacijsko preusmeritev in kognitivno prestrukturiranje, torej spremembo vrednotenja bogastva in prepričanja, da samo moč in uspešnost zadovoljmeta potrebe (Kavčič, 2015: 3–4).

Ob upoštevanju navedenega se z vidika boja zoper gospodarski kriminal sam po sebi ponuja sklep, da bi (o)zdravljenje pohlepnih posameznikov odpravilo enega pomembnih vzrokov te kriminalitete, s čimer bi ta verjetno postala statistično nepomembna. Toda teoretični model v praksi ni možen. Tudi če odmislimo dejstvo, da bi moral velik del svetovne populacije na zdravljenje, je pri tovrstnih boleznih za uspeh zdravljenja nujno, da posameznik najprej sebi prizna, da je bolan in da se želi zdraviti, pohlepneži pa se ne vidijo kot bolnike, ampak imajo o sebi dobro mnenje: denar povezujejo z občutkom samovrednosti in svoje premoženje enačijo z vrlinami, kot so prijateljstvo, ljubezen in lojalnost (prirejeno po Kavčič, 2015: 3). Ni torej realno pričakovati, da bi se v boju zoper gospodarski kriminal lahko neposredno uspešno odpravilo enega pomembnih vzvodov tovrstnega ravnanja, a to ne pomeni, da ne morejo biti dolgoročno uspešni tudi posredni ukrepi, kot na primer sistemski pristop k vzgoji posameznikov v etične poslovneže (da bi bil ta pristop res učinkovit, bi se moral začeti izvajati že v vrtcih in osnovnih šolah).

O čem takem se pri nas na sistemski ravni ne razmišlja. Vsekakor drži, da uspešno obvladovanje gospodarske kriminalitete zahteva odločno, koordinirano in celovito delovanje vseh za to pristojnih državnih organov in institucij, preprečevanje gospodarske kriminalitete pa morata močno podpirati politika in celotna družba (Ferme, 2013: 122), vendar bodo še tako odločne akcije omejeno uspešne, če ne bodo usmerjene zoper (vse) odločilne dejavnike. Kot ugotavljata Jager in Šugman Stubbs (2013: 155), je v državnih strategijah za preprečevanje in boj zoper gospodarski kriminal<sup>12</sup> zelo malo

<sup>9</sup> Avtor to nasilje opredeljuje kot nemara najhujšo obliko strukturno določenega nasilja v sodobni kapitalistični družbi, pri čemer mrežo raznovrstnih prisil, zajetih s tem pojmom, deli v dva podrazreda: a) nasilje v produkciji (nasilje heteronomnega dela) in b) nasilje v delitvi družbenega proizvoda oziroma dohodka (Kanduč, 1997b: 11).

<sup>10</sup> Mnogi trdijo, da se ljudje v družbi po naravi nagibamo k zlu, pohlepu in sebičnosti (Jager, 2015: 208).

<sup>11</sup> Pohlep naj bi bil povezan tudi s kemičnimi procesi v možganih, povezanimi s sproščanjem kemikalij, ki povzročijo občutek veselja, ko oseba nekaj pridobi. To povzroči, da hoče pridobiti še več, zato nekateri menijo, da je učinek pohlepa enak učinku mamil in se lahko z njim kosata le heroin in alkohol. Pohlep torej človeku preprečuje biti zadovoljen s tem, kar ima. Človek zato hoče več in več in mu nikdar ni dovolj (Kavčič, 2015: 3).

<sup>12</sup> Temeljni dokumenti s tega področja so (za podrobnejši pregled glej Ferme, 2013): Strategija Ministrstva za notranje zadeve v boju zoper gospodarsko kriminaliteto (Vlada Republike Slovenije, 1997), Strategija obvladovanja gospodarske kriminalitete v Republiki Sloveniji (Vlada Republike Slovenije, 2003), Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja in zatiranja kriminalitete

ali nič prostora za analizo vzrokov tovrstne kriminalitete.<sup>13</sup> Dokumenti razlago nastanka različnih pojavnih oblik gospodarske kriminalitete kar izpustijo oziroma v poglavju o vzrokih podajajo ali nadaljujejo pregled stanja na tem področju. Avtorja povzameta, da omenjeni dokumenti ne izhajajo iz poglobljene analize pojava, ki ga želijo obvladovati,<sup>14</sup> temveč se osredotočajo predvsem in samo na (sicer pomembna) vprašanja organizacije in usklajevanja državnih represivnih organov, na reševanje problema izobraževanja kadrov in na potrebo po izboljšanju zakonodaje. Skratka, ne izhajajo iz analize samega pojava, temveč brez temeljne diagnoze o tem, s čim imamo pravzaprav opraviti, takoj preskočijo na posamezne elemente zdravljenja oziroma na izbrani *nabor tretmaja*, za katerega se zdi, da ga imamo na razpolago (Jager in Šugman Stubbs, 2013: 155). Upoštevajoč te ugotovitve je vsekakor mogoče pritrčiti avtorjema, da se ob takem pristopu ne smemo čuditi, da je po (ali kljub) sprejemu vsakega strateškega dokumenta stanje enako ali še slabše, kot je bilo, in da so težave v zvezi z gospodarsko kriminaliteto kronične oziroma se celo povečujejo.

### 2.1.2 Preprečevanje gospodarske kriminalitete

Avtorji se že ves čas strinjajo, da grožnja s pregonom in kaznijo ne more biti osrednji preventivni mehanizem pri preprečevanju gospodarske kriminalitete. Tako je Pečar (1975: 269) že pred desetletji zapisal, da je prisiljevanje s sredstvi kazenskega prava le skrajno sredstvo za združevanje potrebne discipline in odgovornosti v gospodarskem življenju in da sta nadzorstvo s klasičnimi sredstvi državne sile in pravo sploh lahko le zadnja možnost, če odpove vse drugo. Podobno se je Bele (1981: 214–215) zavzemal za kriminalnopolitična pravila, na podlagi katerih naj se avtoriteta gospodarskih predpisov varuje s kazenskopravnimi določbami le takrat, kadar gre za

predpise odločilnega pomena in kadar druga, manj prisilna sredstva ne zadoščajo. Skoraj 40 let pozneje Jager in Šugman Stubbs (2013: 160) opozarjata, da kazenskopravna represija ni in ne more biti glavni in temeljni instrument uravnavanja vedenja ljudi, še posebno ne, ko so preostali mehanizmi predhodne družbene kontrole in preventive pasivni, kronično nepristojni, neodzivni ali sploh nedelujoči.

Šetinc (1972: 232) je denimo najučinkovitejši preprečevalni mehanizem zoper gospodarski kriminal in podkupovanje v poslovnem življenju videl v uspešnem, razvitem notranjem nadzorstvu, pri čemer je v duhu tistega časa ugotavljal, da se v veliko podjetjih notranje nadzorstvo začne in konča pri vratarju, pri čemer »se človek vprašuje, kakšnega vratarja bomo postavili za tiste, ki jim nikoli ni treba skozi vratarnico«. Rems (1981: 184–185) je ugotavljal, da izgub pri poslovanju ob notranjih družbenih neskladjih in drugih neugodnih gibanjih v družbi očitno ni mogoče uspešno odpravljati le s pregonom storilcev kaznivih dejanj, ampak (nakazano neskladje<sup>15</sup>) pomeni prvorazredno družbenopolitično sistemsko vprašanje, ki ga je treba urejati z izboljšavami sistemskih rešitev. Tudi Pihler (1982: 17) je menil, da je sistem za varstvo gospodarskih razmerij lahko dejaven in učinkovit le, če odpravlja vzroke (splošne in posebne) nezakonitega ravnanja, zato bi moral primarno preprečevati in k temu bi ga bilo treba tudi usmerjati. Pečar (1992: 338) v tem delu opozarja na ukrepe, ki izhajajo iz civilnega, upravnega in gospodarskega prava, ter na kodekse poklicne etike, sprejete na ravni gospodarskih združenj, vse do pomena medijev in odzivanja potrošnikov. Rešitev vidi v tako imenovani *management culture*, ki kljub tehnologizaciji v gospodarstvu oziroma proizvodnji in trženju vztraja pri poštenosti oziroma gospodarnosti kot moralni kategoriji oziroma vrlini, ki se upira korupciji (Pečar, 1992: 335).

Čeprav je bilo v strokovni literaturi vsaj na načelni ravni z leti izpostavljenih kar nekaj možnih preventivnih ukrepov, lahko sklenemo s sorazmerno svežo ugotovitvijo Jagra in K. Šugman Stubbs (2013: 155), da še nič ni bilo narejenega za doseganje strateškega cilja, ki ga je Strategija obvladovanja gospodarske kriminalitete v Republiki Sloveniji iz leta 2003 dobro opredelila kot zagotovitev sistematičnega pristopa k preventivnemu delu.

Sistematičen pristop k preprečevanju gospodarskega kriminala je teoretično možen na dveh ravneh: splošni in posebni. Na splošno se gospodarski kriminal lahko preprečuje

za obdobje 2012–2016 (2012) in Strategija obvladovanja gospodarske kriminalitete v Republiki Sloveniji (Vlada Republike Slovenije, 2012). Potem ko je Vlada Republike Slovenije konec leta 2017 prekinila obravnavo Predloga resolucije o nacionalnem programu preprečevanja in zatiranja kriminalitete za obdobje 2018–2022, je trenutno v pripravi Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja in zatiranja kriminalitete za obdobje 2019–2023.

<sup>13</sup> Raziskovanje vzrokov bi lahko potrdilo za posameznike in družbo neprijetna dejstva, kakršna navaja denimo Mencinger, ki meni, da je za tranzicijsko in posttranzicijsko dogajanje zagotovo najbolj kriva zakonodajna oblast, saj je s pravili omogočala *kraje*, ki sta jih izvršila in pravosodna oblast obravnavali kot nekaj povsem normalnega, medijska *oblast* pa je že dvom o neskončni rasti bogastva s finančnimi produkti razglašala za domačijske in fiziokratske neumnosti (Mencinger v Kordež, 2015: 13).

<sup>14</sup> Pihler je že pred leti ugotavljal, da lahko možnosti in pomanjkljivosti kazenskopravnega varstva gospodarskih razmerij in njegovo vlogo v družbenogospodarski stabilizaciji celovito ovrednotimo šele, ko ugotovimo stvarno družbeno stanje in ozadje za nezakonito ravnanje v gospodarstvu (Pihler, 1982: 17).

<sup>15</sup> Mišljeno je neskladje med *družbenim obveščanjem o škodljivih pojavih v gospodarstvu* ter statistiko ugotovljenih kršitev in višino z njimi povzročene škode. Delež škode, povzročene z zaznanimi gospodarskimi kaznivimi dejanji, je namreč znašal le 1,2 % izgube, ki so jo podjetja v nekdanji Jugoslaviji pridelala v letu 1980 (Rems, 1981: 184).

predvsem z uvajanjem etike in integritete v vse pore gospodarskega življenja, in sicer tako na subjektivni kot na organizacijski ravni. Colson (v Kavčič, 2015: 9) denimo navaja štiri dejavnike, ki temeljijo na sistemu moralnih vrednot in omogočajo cvetoče gospodarstvo: 1) ljudje morajo biti pripravljeni trdo delati (samomotivacija in samožrtvovanje), 2) pogodbe morajo biti spoštovane in oba pogodbenika morata ravnati častno, 3) ljudje morajo investirati čas in napor, da bi nekaj dosegli v prihodnosti (samodisciplina in odložena nagrada), in 4) sodelavci morajo nujno konstruktivno sodelovati, kar vključuje medsebojno spoštovanje in naklonjenost. V etičnem in poštenem poslovanju, v katerem se spoštuje sebe, stranke, zaposlene, državo, okolje ipd., torej ni prostora za gospodarski kriminal. Vendar pa v kapitalističnem gospodarskem sistemu, ki temelji na maksimiranju dobička za vsako ceno in je v osnovi brutalen, ni pravega prostora za kategorije, kot so etika, morala in integriteta, saj bi dosledno sledenje tem standardom (pre)pogosto pomenilo nekonkurenčnost in hiter propad. Bele (1981: 214–125) je že pred časom ugotavljal, da se je tisti, ki je storil protipravno dejanje v gospodarstvu, pogosto le prisiljen pridružiti splošnim tokovom, ker bi sicer ostal na robu gospodarske učinkovitosti. Tudi Kanduč (1997a: 399–400) meni, da so v razmerah tekmovalnega tržnega sistema zaradi imperativne gonje za dobičkom oziroma zaradi mnogovrstnih težav, ki jih občutijo pri doseganju tega cilja, kapitalistična podjetja inherentno kriminogena. Na tem področju torej obeti niso najboljše.

Drugi možni sklop preventivnih ukrepov so ukrepi po področjih. Gospodarska kriminaliteta ni enoznačen pojem in je po značilnostih tesno navezana tako na gospodarski sistem kot celoto kot tudi na posamezna področja znotraj tega sistema. Posledično je za vsako področje treba oblikovati posebne preventivne ukrepe, ob upoštevanju njegovih značilnosti. Z drugimi besedami, za bančno in stečajno kriminaliteto ni mogoče uporabiti istih preventivnih ukrepov, ampak je na vsakem področju treba presoditi, kaj je v matični ureditvi in sistemu mogoče spremeniti ali popraviti tako, da bodo tveganja za prepovedana ravnanja na posameznem področju čim manjša. Oblikovanje ustreznih preventivnih ukrepov in programov torej zahteva poglobljeno študijo problematike, pa tudi dobro poznavanje področja, za katero se ti ukrepi oziroma programi sprejemajo, zato bi bil na večini podsegmentov gospodarskega kriminala potreben večdisciplinaren pristop. Denimo, pri davčnih vrtljakih so mehanizmi za njihovo preprečevanje lahko naslednji: vpeljava pravila solidarne odgovornosti za plačilo DDV in sistema samoobdavčitve za tvegane produkte, zaostritev davčnega postopka pri registraciji zavezancev za DDV in vpeljava različnih jamstev/zavarovanj, vpeljava usmerjenih davčnih inšpekcij brez predhodne napovedi, pa tudi hitra internetna izmenjava informacij v okviru administrativnega sodelovanja v EU, vključujoč razvoj siste-

ma za izmenjavo informacij (Škof, Bernik in Tičar, 2010: 45). Gre torej za različne (zakonodajne, organizacijske, tehnične ipd.) ukrepe, ki primarno spadajo na širše področja davčnega prava, izvedbeno pa v pristojnost Finančne uprave Republike Slovenije, ki svoja sredstva med drugim usmerja v boj proti utajam obveznih dajatev, goljufijam, organiziranemu kriminalu, pa tudi proti drogam in terorizmu ter širjenju nezakonitega, nevarnega, ponarejenega in piratskega blaga (Finančna uprava Republike Slovenije [FURS], 2014: 3).

### 2.1.3 Sistemski vidiki preiskovanja, pregona in sojenja v zadevah gospodarske kriminalitete

Upoštovati je treba, da ni realno pričakovati, da se bodo v sistemu, v katerem ne delujejo represivni in pravosodni mehanizmi, lahko razvile učinkovite preprečevalne oziroma preventivne dejavnosti, ki so sicer na splošno cenejše, bolj demokratične in humane in na ljudeh ne puščajo toliko škodljivih posledic kot kazenski pregon in prostostne kazni (Pečar, 1973: 33). Čeprav morajo biti mehanizmi kazenskega pravosodja nesporno sredstvo *ultima ratio*, so v celovitem sistemu boja zoper gospodarski kriminal prav tako zelo pomembni.

Zdi se, da težave organov odkrivanja, pregona in sojenja na področju gospodarske kriminalitete niso nič novega. Pečar (1975: 269) je denimo pred več kot 40 leti zapisal, da se znova, kot pred leti, ugotavlja, da preiskovalna služba še ni dobra, da imajo sodišča slabosti, da so postopki predolgi, da se deset kaznivih dejanj med obravnavanjem sprevrže v eno samo, da primanjkuje ustreznih kadrov, da so gmotne možnosti za delo neustrezne itd. V približno istem obdobju se je Deisinger spraševal, ali dejstvo, da se odklonsko ravnanje oziroma kriminal odkrije le pri najpreprostejših oblikah poslovanja (in še to praviloma za nekaj let nazaj), pomeni, da kriminala pri zapletenejših oblikah poslovanja sploh ni, ali pa nasprotno, da pristojni organi glede na kadrovsko zasedbo in strokovno pripravljenost niso zmožni uspešno delovati zoper te pojave, in nato presodil, da je slednje po vsej verjetnosti bližje resnici (Deisinger, 1976a: 15). Danes vemo, da je za uspešno odkrivanje in preiskovanje gospodarske kriminalitete potreben visokousposobljen in učinkovit strokovni kader, ki mora imeti poleg znanja iz kriminalistike, kazenskega procesnega prava in kazenskega prava tudi znanje iz knjigovodstva, računovodstva, bančništva, poslovnega in finančnega poslovanja, revizijskega in kreditnega poslovanja itd.;<sup>16</sup> enako pomembni

<sup>16</sup> Da bi denimo uspešno preiskali kartele, morajo preiskovalci razumeti, kako ti delujejo. Pri tem je koristno, da se osredotočijo na težave, s katerimi se srečujejo člani kartela v fazi pridobivanja članov, pa tudi v fazah doseganja sporazuma in nadzora nad delovanjem kartela. Vsaka od težav namreč lahko producira dokaze o obstoju kartela (Viltušnik, 1999: 16).

so tudi logično mišljenje, ustvarjalnost in intuicija (Jakupovič, Frangež in Dvoršek, 2015: 445–447). Vemo tudi, da je vse te kompetence zelo težko združiti v eni osebi, zato teorija poudarja izjemen pomen tako imenovanih specializiranih preiskovalnih skupin, v katerih organi odkrivanja in pregona lahko pod vodstvom državnega tožilca združijo moči s strokovnjaki iz državnih organov in institucij s področja davkov, carin, finančnega poslovanja, vrednostnih papirjev, varstva konkurence, preprečevanja pranja denarja, preprečevanja korupcije, prepovedanih drog in inšpekcijskega nadzora. V najzahtevnejših zadevah gospodarske kriminalitete večdisciplinarno delovanje takšnih skupin zagotavlja hitrejšo, celovitejšo in bolj usklajeno obravnavanje zadev, saj se na enem mestu združijo pravno znanje in izkušnje državnega tožilca, znanje kriminalistične taktike, tehnike in metodike ter znanje strokovnjakov z drugih področij, obenem pa tako poteka zelo koristna in nujno potrebna izmenjava znanja in izkušenj med sodelujočimi v skupini, pri čemer je za uspešno oziroma nemoteno delo specializirane preiskovalne skupine bistveno, da člani te skupine in predstojniki pristojnih državnih organov naloge iz načrta dela specializirane preiskovalne skupine opravljajo prednostno (Bobnar, 2013: 163). Pri preiskovanju gospodarskih kaznivih dejanj lahko predvsem v primerih, ko je sredstvo izvršitve ali mesto dokaza za tovrstna dejanja računovodstvo,<sup>17</sup> pomaga tudi tako imenovano forenzično računovodstvo, ki je čedalje bolj razvito tudi v Sloveniji. Forenzični računovodja lahko organom v predkazenskem postopku in po njem pomaga razviti ali utemeljiti sum, pridobiti zadostne in ustrezne dokaze o gospodarskih kaznivih dejanjih in s tem prispevati k učinkovitejšemu, uspešnejšemu in varčnejšemu pregonu gospodarske kriminalitete. Konkretno, forenzični računovodja kot forenzični strokovnjak lahko izvaja storitve poizvedovanja, preiskovanja in ocenjevanja oporečnih poslovnih dogodkov, procesov in stanj, namernega ali nenamernega prikrivanja resnične podobe poslovnih dogodkov, procesov ali stanj ter neresničnega in nepoštenega računovodskega (s)poročanja; poda lahko tudi neodvisno in nepristransko pisno in/ali ustno izvedensko mnenje o domnevno spornih dejanjih znotraj gospodarskega položaja in poslovnega ter denarnega uspeha podjetij (Kolar in Zdolšek, 2013: 186).

V primerih, ko je (gospodarsko) kaznivo dejanje povezano vsaj z dvema državama, zahtevno za dokazovanje in obstaja potreba po usklajenem delovanju organov odkrivanja in pregona iz različnih držav, vključno z organi Evropske unije

(EUROPOL, Eurojust in Olaf), je mogoče ustanoviti tudi tako imenovano skupno preiskovalno skupino. Najpomembnejša prednost te skupine je neposredna neformalna izmenjava informacij med člani skupine brez uradnih zaprosil prek mednarodne pravne pomoči. Kljub nekaterim zelo uspešnim rezultatom se ta institut v praksi sicer ne uporablja tako pogosto, kot bi bilo zaželeno (Veber Šajn, 2013). Poleg tega, da gre za organizacijsko, logistično in pogosto tudi finančno zahtevno operacijo, je v ozadju najverjetneje tudi tradicionalen zadržek držav do odrekanja svoji (polni) suverenosti na kazenskopravnem področju. S tega vidika se kot perspektivne kažejo ideje, da bi bilo treba čezmejna resna, sistematično izvrševana in razpršena gospodarska kazniva dejanja, ki grobo posegajo v ekonomske in socialne pravice ljudi, začeti preganjati z instituti mednarodnega prava in jih umestiti v pristojnost Mednarodnega kazenskega sodišča (vse o tem Roksandič Vidlička, 2017).

Glede pogojev dela se je že pred skoraj 50 leti ugotavljalo, da delo sodišč in tožilstva zaostaja za splošnim družbenim razvojem, pri čemer bi krivdo za to lahko pripisali predvsem premajhni pozornosti, ki so jo pravosodju izkazovale družbenopolitične skupnosti,<sup>18</sup> z njimi vred pa celotna družba. To je zajemalo neustrezne gnotne in kadrovske možnosti za delo sodišč in tožilstva, zaradi česar njihova ažurnost in učinkovitost nista bili zadostni<sup>19</sup> (Šetinc, 1972: 233). Če zanemarimo vmesna obdobja in se osredotočimo na aktualno stanje, je iz zadnjih dostopnih letnih poročil pristojnih organov (tj. za leto 2017) mogoče ugotoviti, da se v zadnjem času gnotne in kadrovske razmere (končno) v policiji in tudi na tožilstvu izboljšujejo. Generalni direktor policije v uvodu Letnega poročila o delu policije za 2017 med drugim navaja, da smo »končno prišli do točke, ko se nam ni več treba vsakodnevno ukvarjati le z eksistenčnimi vprašanji, povezanimi z materialno-tehnično opremo, prostori, vozili, uniformo itd., torej z osnovnimi pogoji za delo policistov. Zdaj lahko več svoje energije in časa posvetimo sami vsebini policijskega dela.« (Policija, 2018: 5) Podobno generalni državni tožilec v uvodu Skupnega poročila o delu državnih tožilstev za leto 2017 poudarja kadrovske okrepitve, modernizacijo in uvajanje informacijskih tehnologij ter konstruktiven dialog z Ministrstvom za pravosodje, ki je prisluhnilo tožilstvu in mu zagotovilo potrebne pogoje za delo (Vrhovno državno tožilstvo, 2018: 11). Podobnega trenda ni zaznati pri sodiščih. Tako Vrhovno sodišče Republike Slovenije (2018a) v Letnem poročilu o učinkovitosti in uspešnosti sodišč 2017 še vedno opozarja 1) na neustrezne prostorske pogoje za delo sodišč, 2) na proračunsko proble-

<sup>17</sup> Iz primerjalne prakse je denimo znan primer banke Lehman Brothers Holding Inc., ko je kreativna interpretacija računovodskih pravil vodilnim delavcem te banke in tudi pametnim delničarjem, ki so delnice kapitalizirali pred finančnim zlomom, omogočila, da so na podlagi fiktivne podobe finančnega stanja banke ustvarili povsem realno zasebno premoženje (Keršmanc in Ahtik, 2012: 207).

<sup>18</sup> Dandanes ta del krivde pripade državi.

<sup>19</sup> So pa tudi takrat (enako kot danes, op. a.) obstajali subjektivni vzroki, ki jih ni mogoče upravičiti z gnotnimi in kadrovskimi razmerami (Šetinc, 1972: 233).



matiko, saj sodišča že na začetku leta vedo, da dodeljena proračunska sredstva ne zadoščajo za celoletno poslovanje in se od predsednikov sodišč pričakuje priprava letnih programov dela ob upoštevanju takega primanjkljaja, in 3) na kadrovske in plačno problematiko, povezano s tem, da je višina plač sodnikov nespremenjena že od leta 2012, kar je pomembna ovira za zaposlovanje najboljših pravnih strokovnjakov na sodniških mestih, hkrati pa se glede na spremenjene okoliščine na trgu delovne sile opažata hiter upad prijav na razpise in visoka fluktuacija sodnega osebja, kar vpliva na kakovost delovnega procesa sodišča.

Obravnavanje zadev s področja gospodarske kriminalitete je v zadnjem desetletju prioriteta represivnih in pravosodnih organov, ki se med drugim kaže v ustanovitvi specializiranih organov oziroma oddelkov (leta 2009 je bil ustanovljen Nacionalni preiskovalni urad, leta 2011 pa Specializirano državno tožilstvo Republike Slovenije in specializirani oddelki za sojenje v zahtevnejših zadevah organiziranega in gospodarskega kriminala, terorizma, korupcijskih in drugih podobnih kaznivih dejanj pri posameznih okrožnih sodiščih), ki so svoje delo v okviru možnega vzeli nadvse resno. Tudi brez poglobljenih raziskav je mogoče pritrčiti Ambroževemu (v Bajda et al., 2015: 4) mnenju, da je pravosodje v današnjem času manj prizanesljivo do gospodarske kriminalitete kot v preteklosti. Številni *ponarodele* izgovori obrambe (na primer poslovanje je bilo legalno in legitimno, v tistem času je bil ta način običajen, obdolženec zase ni pridobil niti centa premoženjske koristi) so bili zavrženi, izrečene pa so bile tudi nekatere precej visoke kazni. Toda Ambož (v Bajda et al., 2015) se ob tem sprašuje, ali ni ta sprememba drže morda pretirana in se (tudi pod pritiskom javnosti) kaznuje več in drugače, kot bi bilo treba in prav. Na to vprašanje bo mogoče odgovoriti šele čez čas, dejstvo pa je, da poostren pristop za zdaj ne vpliva bistveno na stopnjo (ne)zaupanja javnosti v delo pravosodja.

Analiza literature sicer kaže, da nizka stopnja zaupanja v pravosodje na območju Republike Slovenije ni nič novega, so pa v zvezi s tem že pred skoraj 50 leti ugotavljali, da širša javnost delo sodišč in tožilstva pogosto presoja neobjektivno, ker v zmotni miselnosti pričakuje, da bo kazensko sodstvo rešilo nakopičena nasprotja v družbi (Šetinc, 1972: 233). Podobno sodobne raziskave na temo zadovoljstva javnosti z delovanjem sodišč v Republiki Sloveniji, ki jih izvaja Vrhovno sodišče Republike Slovenije (zadnja dostopna je iz julija 2018, nanaša pa se na leto 2017), med drugim kažejo, da je nezadovoljstvo javnosti z delom sodišč marsikdaj posledica nepoznavanja in/ali nerazumevanja ustavnopravnega položaja sodstva in tudi osnov procesne zakonodaje (Vrhovno sodišče Republike Slovenije, 2018b: 7–8). Da bi to (nekoč vendarle) presegli, je v okviru projekta Postopkovna pravičnost, ki ga izvaja Vrhovno sodišče Republike Slovenije, oktobra 2018 denimo zaživila

spletna stran [www.nasodiscu.si](http://www.nasodiscu.si), ki na enem mestu nudi ključne informacije o sodnih postopkih in delovanju sodišč.

Razmere in pogoji za delo v kazenskem pravosodju so danes bistveno drugačni (v marsičem boljši, v marsičem pa zahtevnejši). Zakon o kazenskem postopku je čedalje bolj zapleten in razvejan, hkrati pa v svojih temeljih čedalje bolj zastarel. Po drugi strani specialna zakonodaja uvaja nove zahtevne institute finančnih preiskav, zavarovanja in zasega premoženja nezakonitega izvora ipd., ki pa se šele postopno in s težavo oblikujejo v ustavnoskladno formo (prim. odločbe Ustavnega sodišča Republike Slovenije U-I-6/15-23, Up-33/15-32 in Up-1003/15-27, ki se nanašajo na Zakon o odvzemu premoženja nezakonitega izvora). Čeprav se preizkušajo nove rešitve in pristopi (na primer zakonska domneva o nezakonitem izvoru premoženja, obrnjeno dokazno breme) in je tudi statistična učinkovitost tako tožilstva kot sodišč (čedalje) višja, pogledi predvsem splošne javnosti na kazensko pravosodje skozi desetletja ostajajo razmeroma statični (pretežno negativni), kar kaže, da premiki v virih in sistemu ne prinašajo sami po sebi tudi premikov v glavah ljudi oziroma v družbeni zavesti.

## 2.2. Gospodarsko kazensko pravo

Gospodarsko kazensko pravo, ki je v vsebinski soodvisnosti s kriminološkim pojmom gospodarske kriminalitete tako, da je po eni strani njena podlaga, po drugi pa njen pravni odsev, ni nova pravna panoga. Kot izvemo iz zgodovinsko-teoretično bogatega povzetka opredelitev gospodarske kriminalitete in gospodarskega kazenskega prava v prispevku M. Tuška, je vsebinsko celovito opredelitev tega pojma med prvimi leta 1932 podal Carl Lindemann, ki je gospodarsko kaznivo dejanje definiral kot »vsako kaznivo ravnanje, ki je usmerjeno zoper gospodarstvo določene države ali zoper njegove funkcionalno pomembne veje«; gospodarsko kazensko pravo je ob upoštevanju navedenega »vsota kazenskih zakonov, katerih objekt varstva je gospodarstvo določene države ali njegove funkcionalno pomembne veje in ustanove« (Tušek, 1979: 180). Sodobne definicije obeh pojmov niso bistveno drugačne.

Tudi za področje gospodarskega kazenskega prava velja, da ne more vnaprej predvideti vseh možnih novih oblik škodljivih ravnanj, ki se pojavijo v praksi. Iznajdljivi storilci, ki dobro poznajo pravno ureditev in praktično delovanje gospodarskega sistema, lahko izvršijo dejanje, za katero je sicer jasno, da spada v področje *malum*, vendar ne izpolnjuje zakonskih znakov nobenega v zakonu določenega kaznivega dejanja. Kriminaliteta kot taka torej lahko obstaja tudi, preden dobi ustrezen odsev v (kazenskem) pravu, vendar ji lahko to oznako dejansko pripnemo šele *post festum*, se pravi po inkriminaciji določenih dejanj v kazenskem zakoniku (Selinšek, 2006a: 223). S praktičnega vidika takšna oznaka seveda nima

pomena, saj pregon zaradi ustavnopravne zahteve po vnaprejšnji določenosti kaznivega dejanja v zakonu oziroma prepreči povratne veljave zakona ni možen. Čeprav so opozorila o spremenjenem družbenem dojemanju nekega pojava brez možnosti odziva na pretekla ravnanja lahko teoretično zanimiva, pa takšni primeri v praksi največkrat izzovejo negodovanje (splošne, pa tudi strokovne) javnosti zaradi prepoznega zakonodajnega odziva na določen problem, zato se je takim situacijam dobro izogibati. Pregled pristopa k normiranju gospodarskih kaznivih dejanj v zadnjih desetletjih kaže, da je to lažje reči kot storiti.

Pečar (1973: 31–32) je že pred več kot 45 leti ugotavljal, da zadeve v poslovnem življenju potekajo hitreje, kot jim lahko sledi veljavno pravo, zato se neredko zgodi, da nove *poslovne navade* prihajajo v neskladje z (zastarelim) veljavnim pravom. K temu je pripomoglo tudi hitro menjavanje predpisov s področja gospodarstva, ki je pri ljudeh ustvarjalo miselnost, da se bodo predpisi kmalu spremenili, ker ne ustrezajo praktičnim potrebam gospodarstva, in se zato lahko kršijo (Damjan, 1970: 235). V približno istem času je Kobe v zvezi z gospodarskimi kaznivimi dejanji (podobno) ugotavljal, da kljub pogostim spremembam v kazenski zakonodaji v zadnjih 15 letih (od prve novele kazenskega zakonika leta 1959 naprej) veljavno kazensko pravo ni ustrezno zasnovano, ker ne izraža ustrezno narave stvari, zaostaja za razvojem družbeno-gospodarskih razmerij in tudi po svojem konkretnem na gospodarsko področje usmerjenem prilagajanju ni v skladu z že zbranimi spoznanji temeljitejšega proučevanja gospodarskega kriminala (Kobe, 1974: 247). Čeprav so posvetovanja o gospodarski kriminaliteti v tistem času<sup>20</sup> posledično nakazovala, da je treba zgraditi in izoblikovati sistem gospodarskih kaznivih dejanj, ta naloga ni bila izpolnjena (Pečar, 1973: 36). Avtorjeva ugotovitev, da so nove inkriminacije le dohitevanje časa na nekaterih področjih in nič več, je tudi v današnji perspektivi še vedno aktualna (Pečar, 1973). Domačega zakonodajalca namreč sistemska in vsebinsko celovita prenova poglavja kaznivih dejanj zoper gospodarstvo še (vedno) čaka (Selinšek, 2011: 7). Če je bilo v času osamosvajanja in desetletju ali dveh po njem še mogoče upravičiti zapostavljanje sistemskega normiranja gospodarskih kaznivih dejanj iz razloga, da je bil gospodarski sistem oziroma gospodarsko pravo še v razvoju, je danes oboje tako izgrajeno, da vsaj s pravnega vidika ni resnih razlogov, da zakonodajalec na podlagi temeljite analize gospodarskega sistema ne bi jasno in nedvoumno določil, kaj je

v sodobnem tržnem gospodarstvu slovenskega tipa dovoljeno in kaj ne<sup>21</sup> ter kaj izmed slednjega je toliko nevarno in škodljivo vrednotam s področja gospodarstva, da mora biti določeno kot kaznivo dejanje.<sup>22</sup> Za čas naslednjega zakonodajnega posega v poglavje kaznivih dejanj zoper gospodarstvo lahko vsekakor kot še vedno relevantno ponovimo Kobetovo misel (1974: 262): »[N]ajpomembnejše je pač, da ne bo ostalo samo pri terminološki prilagoditvi oziroma da se bo ob njej razmišljalo in iskalo rešitve z njo povezanih vsebinskih vprašanj.«

Poleg sistemskega pristopa je pomembna tudi kakovost opisov gospodarskih kaznivih dejanj. Literatura vsebuje kar nekaj teoretičnih priporočil glede tega. Kobe (1973: 280–281) je že pred desetletji poudaril posebnost gospodarskega kazenskega prava, da uporablja prožne norme, s tem pa je nujno tudi nenatančno, saj kazenskopravne norme s tega področja uporabljajo pojme iz gospodarskega prava, ki se pod vplivom gospodarskih gibanj pogosto in hitro (včasih brez potrebe in premalo preiščeno) spreminja – in s tem se, posebno pri blanketnih normah, spreminja tudi vsebina kazenskopravne norme. Povezanost kazenskopravnih norm z normami gospodarskega prava je na področju gospodarskega kazenskega prava nujno zlo, zato je pri oblikovanju opisov kaznivih dejanj zoper gospodarstvo treba zakonske znake določiti čim abstraktnije in z modro uporabo blanketnih naporitev na predpise s širšega področja gospodarskega prava (Selinšek, 2011: 7). Pomembno vlogo ima pri tem tudi praksa, ki mora, obožena s teoretičnimi spoznanji in pravilno razlago vsebine norme, obvladovati položaj (Kobe, 1973: 281). Dinamiki gospodarskih odnosov je torej bolj kot s kazuistično normativnostjo mogoče slediti s splošnejšimi dispozicijami, pri tem pa je potrebna pazljivost, saj je prevelika splošnost norme lahko razlog za njeno neučinkovitost (Požar, 1981: 188). Upoštevati pa je (oziroma bi bilo) treba tudi, da so nekatere posledice protipravnih dejanj (na primer stečaj, pogosto tudi višina na-

<sup>20</sup> 28. septembra 1970 je denimo potekalo posvetovanje na temo Kriminaliteta v gospodarstvu in ukrepi za njeno preprečevanje, v okviru katerega sta bila med drugim sprejeta sklepa, da je treba čim prej začeti priprave za inkriminacijo novih oblik družbi škodljivega ravnanja v gospodarstvu in preučiti uvedbo kazenske odgovornosti pravnih oseb in posameznih članov teh teles (Štrukelj, 1970: 240).

<sup>21</sup> S tega vidika so denimo simptomatične Pečarjeve ugotovitve, da v obdobju tranzicije niso bili razčiščeni pogledi na nezakonito razdružbljanje premoženja in tudi ne pogledi na posledice kriminalnega lastninjenja, ki je zaradi inertnosti kazenskega pravosodja potekalo stihijsko, tj. povsem neobvladljivo. Za regulacijo gospodarske kriminalitete bi takrat potrebovali neki koncept (oziroma politiko z ustreznimi strategijami, taktikami in metodami), tako pa smo v boju z gospodarskim kriminalom ostali *goli in bos* in smo v marsičem že takrat precej zamudili, saj čas opraviči kriminal, storjen v preteklosti, in prekrije sumljiva dejstva (Pečar, 1996b: 323).

<sup>22</sup> Bele v zvezi s tem navaja, da bi moralo biti v kazenski zakonodaji upoštevano predvsem, da posamezni subjekti ob vključevanju v gospodarska dogajanja storijo dejanja, ki ogrožajo delovanje gospodarstva kot celote v določeni družbi, pri čemer ogrožanje delovanja gospodarstva nima vselej enakega pomena kot povzročanje materialne škode. Vsaka motnja v gospodarstvu je škodljiva, ni pa vsaka škoda že vzrok za motnjo (Bele, 1981: 124).

stale škode) znotraj gospodarstva nepredvidljive in odvisne od stanja tako na domačem kot na tujih gospodarskih in finančnih trgih (ti trgi so danes pravzaprav globalni). Gre za okoliščine, ki so izven storilčevega dometa, zato je te *posledice* v opisih kaznivih dejanj primerno oblikovati kot objektivne pogoje kaznivosti, in ne kot zakonske znake, ki morajo biti zajeti s storilčevo krivdo (Selinšek, 2011: 7).

Enako kot posebni del je pomemben tudi splošni del gospodarstvenega kazenskega prava. Požar (1981: 192) je že pred skoraj štirimi desetletji prepoznal probleme na področju pregonov gospodarske kriminalitete, ki so neposredno povezani z uporabo institutov splošnega dela kazenskega prava, na primer z vprašanjem krivde in odgovornosti za hujšo posledico, vprašanjem dejanske in pravne zmote (predvsem v povezavi z uporabo blanketnih predpisov), razlogi, ki izključujejo protipravnost, in drugim. Pozival je k poglobljenemu in sistematičnemu proučevanju teh problemov, saj je gospodarska dejavnost sama po sebi povezana s tveganimi odločitvami, obnašanje poslovnih subjektov pa je pogosto odvisno od možnosti gospodarstvenega življenja in delovanja gospodarstvenega sistema kot celote. O sistematičnem in poglobljenem ter predvsem konstantnem proučevanju te tematike bi na našem pravnem področju tako zgodovinsko gledano kot v trenutnem času težko govorili. Posledično ni bistvene teoretične pomoči (niti v obliki idej niti v obliki konstruktivne zadržanosti) pri razvoju zakonodaje in prakse s področja materialnega in procesnega (predvsem dokaznega) gospodarstvenega kazenskega prava. Imamo sicer monografijo *Gospodarsko kazensko pravo* (Selinšek, 2006b), ki sistematično obravnava večino relevantnih vprašanj splošnega in posebnega dela gospodarstvenega kazenskega prava, vendar ni ažurirana. Tudi ideja o posebnem kazenskem zakonu za področje gospodarstvenega prava, ki bi bil podlaga za celosten teoretičen in praktičen razvoj tega področja (Selinšek, 2006b: 398–401), v Sloveniji ni bila sprejeta.<sup>23</sup> so pa posamezne teme obdelane podrobno in tako, da to koristi tudi praksi pri odločanju.<sup>24</sup> Tovrsten parcialni pristop je sicer zagotovo boljši kot popolno teoretično zanemarjanje tega področja, kljub temu pa bi bila v domači pravni literaturi zelo

dobrodošla praktično uporabna in celostno usmerjena študija gospodarstvenega kazenskega prava.<sup>25</sup>

Na sistemski ravni je treba v povezavi z gospodarstvenim kazenskimi pravom omeniti pomembno dogajanje v sodni praksi, saj na tem področju v zadnjem času prihaja do spremenjenih (izboljšanih) stališč Vrhovnega sodišča Republike Slovenije. Najodmevnejša sta zagotovo primera, povezana s (statistično in praktično gledano) osrednjima kaznivima dejanjema zoper gospodarstvo, tj. poslovno goljufijo in zlorabo položaja ali zaupanja pri gospodarstveni dejavnosti.<sup>26</sup> V sodbi I Ips 93283/2010 z dne 21. septembra 2017 je Vrhovno sodišče Republike Slovenije zapisalo, da »s to odločbo odstopa od svoje prakse, po kateri je za uresničitev zakonskih znakov kaznivega dejanja poslovne goljufije v določenih primerih lahko zadostovalo že, če je opis dejanja (v povezavi z abstraktnim delom) vseboval navedbo, da se je dolжник zavezal, da bo obveznosti izpolnil, in/ali obljubljal plačilo, pa do izpolnitve obveznosti ob dospelosti ni prišlo.« V sodbi I Ips 35999/2015 z dne 23. marca 2017 pa je Vrhovno sodišče Republike Slovenije z *namenom poenotiti sodno prakso* poudarilo, »da je premoženje družbe z omejeno odgovornostjo ne le navzven, temveč tudi v razmerju do njenega edinega družbenika tuje premoženje. Poslovodja, četudi je hkrati edini družbenik družbe, je dolžan poslovati vestno in pošteno ter zasledovati interese gospodarstvene družbe, ki je samostojna (pravna) oseba in katere premoženje je ločeno od premoženja njenih družbenikov ter namenjeno opravljanju gospodarstvene dejavnosti. Določba prvega odstavka 244. člena KZ prvenstveno varuje premoženjske interese družbe in zgolj posredno tudi premoženjske interese njenih družbenikov. Zato je v obravnavanem primeru, ko je poslovodja v nasprotju z zakonom in interesi družbe z omejeno odgovornostjo, na škodo družbe razpolagal s premoženjem družbe in s tem izrabil svoj položaj ter drugemu pridobil premoženjsko korist, uresničil vse zakonske znake kaznivega dejanja zlorabe položaja ali pravic po prvem odstavku 244. člena KZ.« Deset let pred tem se je Vrhovno sodišče Republike Slovenije glede istega vprašanja opredelilo povsem nasprotno in v sodbi I Ips 266/2007 z dne 13. decembra 2007 zapisalo, da »storilec in oškodovanec ne moreta biti

<sup>23</sup> Kot potencialni prednosti posebnega kazenskega zakona se poudarjata predvsem preglednost kazenskopravne ureditve (obširnega) področja gospodarstvenega kazenskega prava in možnost upoštevanja specifičnih značilnosti objekta normiranja, predvsem možnost oblikovanja posebnih, gospodarstvenemu poslovanju prilagojenih udeleženih oblik, vključno z uzakonitvijo instituta *ravnjanja za drugega*, možnost prilagoditve sistema sankcij za gospodarska kazniva dejanja za fizične in pravne osebe, možnost razvoja novih oblik odgovornosti pravnih oseb, postopkovne prilagoditve itd. (Selinšek, 2006b: 399).

<sup>24</sup> Virov je veliko. Za primerjavo gl. Jenull (2008, 2010, 2011, 2014a, 2014b), Keršmanc (2013), Ambrož (2017), Ferlinc (2017) in Selinšek (2012a, 2012b).

<sup>25</sup> Denimo, nekaj podobnega kot v Republiki Avstriji, in sicer dobrih 1.300 strani obsegajoč praktični komentar gospodarstvenega kazenskega prava (Preuschl in Wess, 2018) ali nekaj manj kot 1.100 strani obsegajoč veliki priručnik gospodarstvenega kazenskega prava (Kert in Kodek, 2016). Sorazmerno obsežen nabor tovrstnih del, ki so redno ažurirana, je na voljo tudi v Zvezni republiki Nemčiji.

<sup>26</sup> Medtem ko gre pri poslovni goljufiji za eno izmed najštevilčnejših kaznivih dejanj znotraj skupnega zbirnega pojma gospodarstvene kriminalitete, gre pri kaznivem dejanju zlorabe položaja ali zaupanja pri gospodarstveni dejavnosti za kaznivo dejanje, na katero odpade pretežni del ocenjene premoženjske škode iz naslova gospodarstvene kriminalitete (Keršmanc, 2013: 140).

ista oseba, zato ne more priti do oškodovanja druge osebe kot temelja za obstoj kaznivega dejanja zlorabe položaja ali pravic v primeru, ko je v isti osebi storilec in oškodovanec zasebni podjetnik, ali v primeru enoosebne gospodarske družbe; v teh primerih so kazniva dejanja lahko storjena le navzven, napram upnikom, ne pa navznoter, z lastnim okoriščanjem.« V sodni praksi je to stališče povzročalo nemalo težav in mu sodišča nižjih stopenj niso vedno sledila.

V nobenem primeru ne gre za spremembo stališč zaradi spremenjene zakonodaje, drugačnih družbenih razmer ali drugih zunanjih dejavnikov, ampak za drugačno razumevanje oziroma dojetje istih (pravnih) vprašanj, kar kaže na to, da je področje gospodarskega kazenskega prava tudi za sodno prakso zelo zahtevno in se razvija sorazmerno počasi.

Zelo počasen je (bil) tudi prodor odgovornosti pravnih oseb v domače gospodarsko kazensko pravo. Dojetje podjetij kot nekakšnih neoseb, a kazensko odgovornih subjektov sicer v kriminologiji poteka že več kot stoletje in je eno od pomembnih tem v akademski literaturi (Pečar, 1993: 261) tudi zato, ker ta institut niti v teoriji še ni dokončno izdelan. Pravna oseba kot storilec je namreč nujno problematična, če zanjo uporabimo isto znanje s teorijami vred, ki so nastale in so prirejene izključno za razumevanje človekovega vedenja (Pečar, 1996a: 209). Potreben je torej drugačen koncept odgovornosti, pri čemer tudi v primerjalnem pravu ni poenotenih pristopov, saj se nekateri pravni sistemi (denimo slovenski) zavzemajo za posredno (izvedeno) odgovornost pravnih oseb, drugi pa zagovarjajo možnost neposredne (samostojne) odgovornosti pravne osebe za kazniva dejanja.<sup>27</sup> Kljub številnim razlikam je vsem pogledom skupno, da je odgovornost pravnih oseb na področju kazenskega prava izjemna oblika odgovornosti subjekta z lastno pravno osebnostjo, ki mu sodišča izrečejo kazenske sankcije, kar pa v nobenem primeru ne nadomešča ali celo odpravlja individualne kazenske odgovornosti storilca kaznivega dejanja (Oven, 1998: 254).

V domačem pravnem redu je bila kazenskopravna delikttna sposobnost pravnim osebam na načelni ravni priznana s 33. členom Kazenskega zakonika (KZ) iz leta 1994, konkretno pa udeležena leta 1999 s sprejetjem Zakona o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja (ZOPOKD), ki temelji na modelu posredne (izvedene) odgovornosti pravnih oseb.

<sup>27</sup> Takšen je švicarski kazenski zakonik, ki v 102. členu določa, da se v primeru, če je bilo v podjetju pri izvajanju poslovnih opravil v okviru podjetniških ciljev storjeno kaznivo dejanje ali prestopok in se to ravnanje zaradi pomanjkljive organizacijske strukture tega podjetja ne more pripisati nobeni konkretni fizični osebi, to kaznivo dejanje ali prestopok pripiše podjetju. To je nato kaznovano z denarno kaznijo do pet milijonov švicarskih frankov (Schweizerisches Strafgesetzbuch, 2019).

Odgovornost pravne osebe temelji na njeni formalni povezanosti s storilcem in njenem materialnem prispevku k storjenemu kaznivemu dejanju, izvira pa iz zavestnega delovanja njenih vodstvenih ali nadzornih organov, pri čemer se pravna oseba lahko kaznuje le za posamezna kazniva dejanja, za katera je zanjo predpisana posebna kazen v obliki denarne kazni in odvzema premoženja, v hujših primerih pa tudi statusna kazen prenehanja pravne osebe (Bele, Deisinger in Balažic, 2000: 15).

## 2.3 Pojavne oblike gospodarske kriminalitete

Za sistemske primerjave je gotovo najmanj hvaležna fenomenološka analiza, saj se pojavne oblike gospodarskih kaznivih dejanj čez čas spreminjajo v odvisnosti od številnih dejavnikov, vključno z razvojem (ali stagniranjem) države in družbe.<sup>28</sup> Na kratko lahko iz literature povzamemo naslednje:

– v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja se je pogosto pojavljalo ponarejanje poslovne dokumentacije in drugih dokumentov za knjiženje ali uničevanje take dokumentacije (Damjan, 1970: 236), v zunanji trgovini pa so se pojavljali ovinkarske kupčije (switch), nedovoljene reeksportne kupčije, ustvarjanje črnih skladov v tujini, nezakonito poslovanje podjetij v tujini (Deisinger, 1974: 14; 1976b: 187–188), razne oblike neupravičenega pridobivanja premoženjske koristi (lažni obračuni za pridobivanje retencijske kvote, prekupčevanje z deviznimi sredstvi, nezakonito pridobivanje stimulacij iz zveznega proračuna, prikazovanje navideznih kupcev iz čezmorskih držav, prevozna potrdila z lažno vsebino, prirejanje prodajne paritete, lažno carinjenje blaga ipd.) in različne oblike ustvarjanja skritih skladov (črnih fondov) v tujini (Tuškej, 1978: 15–19);

– v devetdesetih letih prejšnjega stoletja so se začeli pojavljati primeri, ko je podjetje pred stečajem prodajalo svoje premoženje pod krinko reševanja situacije. V tej razprodaji so bili stroji, zaloge surovin, polizdelkov in izdelkov pod realno ceno prodani podjetju, ki je dejansko pripadalo vodstvu, ki je to razprodajo opravljalo, ali za določeno nagrado prijatelju ali tretji osebi. Primeren stečajni upravitelj je prikril v predste-

<sup>28</sup> Tompa (2007: 16) denimo po analizi zlorab instituta dokumentarne akreditiva (gre za pogosto rabljen plačilni instrument v mednarodnem poslovnem prometu, s katerim se akreditivna banka zaveže, da bo po nalogu in za račun kupca izplačala določen znesek osebi, v korist katere je akreditiv odprt, ko bodo izpolnjeni pogoji in predloženi dokumenti, določeni v akreditivu, in sicer neodvisno od stanja temeljnega posla) ugotavlja, da je zaradi razvoja elektronskih alternativ papirnemu bančnemu poslovanju v prihodnosti pričakovati manj klasičnih goljufij pri poslovanju z dokumentarnim akreditivom, se pa bodo v zvezi s tem odprla druga varnostna vprašanja, ki spadajo v področje tehnološke infrastrukture.

čajnem postopku izpeljano razprodajo, upniki podjetja pa so nato v stečaju dobili povrnjen le manjši delež svojih terjatev, saj je bila stečajna masa že zmanjšana zaradi predhodnih prodaj (Žnidaršič Kranjc, 1990: 7);

– po osamosvojitvi so se pojavili tako imenovani finančni inženiringi. To so navadne gospodarske družbe, ki so se ukvarjale z zbiranjem naložb, čeprav za to niso imele dovoljenja. Tako spravljena sredstva kreditodajalcev niso bila ustrezno zavarovana, zato je po zlomu teh inženiringov prišlo do oškodovanja velikega števila vlagateljev<sup>29</sup> (Lamberger, 2004: 141);

– po vstopu Republike Slovenije v Evropsko unijo so se tudi k nam razširili tokovi čezmejnih verižnih davčnih goljufij (tako imenovani davčni vrtiljaki) v zvezi z davkom na dodano vrednost (DDV). Davčni vrtiljak je posebna vrsta čezmejne davčne goljufije znotraj Evropske unije, pri kateri dobrine iz ene izmed članic Evropske unije na trg da trgovec, ki izgine, ne da bi izpolnil in oddal davčno napoved ali Intrastat poročilo ter plačal obračunski davek na dodano vrednost davčnim oblastem.<sup>30</sup> Te dobrine so naprej prodane po verigi podjetij na domačem trgu in pozneje ponovno dobavljene v drugo ali prvotno državo članico Evropske unije, tako da krožijo (Škof et al., 2010: 37);

– poosamosvojitveno obdobje so zaznamovali sumljivi menedžerski prevzemi (SCT, Pivovarna Laško in Istrabenz). Razvitim gospodarstvom menedžerski odkupi sicer niso tuji, saj jih uporabljajo že dolga leta, slovenska posebnost teh prevzemov pa je pomanjkanje preglednosti pri njihovi izvedbi in pridobivanje sredstev za prevzem z nezakonitimi prijemi, ki oškodujejo ciljno družbo, pri čemer se sredstva iz izčrpavanja ciljne družbe ali njenih hčerinskih družb ne uporabljajo za redno poslovanje, ampak za financiranje prevzema ali pa se nakazujejo celo na osebne račune. Ciljna družba in njene hčerinske družbe so se prisiljene zadolževati pri bankah, s čimer se zelo izpostavijo morebitnim negativnim trendom na trgu, saj na pasivni strani bilance nimajo možnosti kakršnih koli sprememb. Posledica izčrpavanja je slabo finančno stanje družbe po prevzemu, in če ob tem pride do poslabšanja splošnega ekonomskega stanja, kot se je zgodilo ob zadnji finančni krizi, postane breme prevzemnih posojil preveliko (Viraj, Tičar, Florjančič in Eman, 2015: 91) in se projekt začne podirati;

– v novejšem času se pojavljajo tudi problematična ravnanja, povezana z zlorabo tako imenovanih repo poslov<sup>31</sup> in

tudi navadnih kreditnih pogodb. Ta, sicer povsem zakonita instituta lahko postaneta predmet sporne prakse sklepanja začasnih pogodb (na primer v bančnem sektorju), da bi se formalno izognili oblikovanju posebnih rezervacij, pri čemer je glavni, če ne izključni razlog njune uporabe začasno izboljšanje finančnih metrik in bilanc zaradi finančnega izplena vodilnih v obliki (nezasluženih) nagrad ter kapitalskih dobičkov (Keršmanc in Ahtik, 2012: 199);

– v gospodarskem poslovanju so ves čas prisotne različne vrste goljufij. Značilne oblike poslovnih goljufij so denimo neplačila za dobavljeno blago oziroma opravljene storitve, nekoliko redkeje tudi primeri vnaprejšnjih plačil za pozneje nedobavljeno blago ali neopravljeno storitev in nakupi blaga ali storitev tik pred začetkom postopka prisilne poravnave ali stečaja, ki ni tako intenziven, bi ga označili za lažni stečaj v smislu kaznivega dejanja povzročitve stečaja z goljufijo ali nevestnim poslovanjem (Keršmanc, 2013: 144).

V novejši domači literaturi obstaja poglobljena fenomenološka analiza, ki zajema kaznivi dejanji poslovne goljufije in zlorabe položaja ali zaupanja pri gospodarski dejavnosti (glej Keršmanc, 2013). Študija je večplastno teoretično in praktično uporabna, zato bi bilo podobne sistematične raziskave smiselno opraviti tudi v zvezi z drugimi gospodarskimi kaznivimi dejanji. Prikaz in celovita analiza pojavnih oblik določenega gospodarskega kaznivega dejanja v praksi v nekem časovnem obdobju sta namreč med drugim lahko pomembna za pravočasno kriminalizacijo pojavov, ki spadajo v gospodarsko kriminaliteto, hkrati pa bi morala biti pomemben del programov usposabljanj organov odkrivanja, pregona in sojenja (prim. Pečar, 1992: 334). Tako bi se lahko ugotovili tudi razlogi, zakaj se nekatera gospodarska kazniva dejanja v praksi pojavljajo zelo redko.<sup>32</sup>

### 3 Sklep

V prispevku smo ob 70. obletnici *Revije za kriminalistiko in kriminologijo* preverjali dve osrednji (hipo)tezi: a) gospodarska kriminaliteta v Sloveniji je redko predmet bolj poglobljenih raziskav in b) do bistvenega premeščanja normativnih in miselnih meja na področju pregona gospodarskih kaznivih dejanj v sodobnem času (še) ni prišlo.

<sup>29</sup> Kljub večkratnim opozorilom in pozivanju k previdnosti je bilo na pretek lahkomišelnih vlagateljev in kreditojemalcev.

<sup>30</sup> Za ta element davčnega vrtiljaka se uporablja izraz *missing trader* oziroma manjkajoči kupec.

<sup>31</sup> Gre za posle začasnega odkupa finančnega premoženja z obveznim povratnim odkupom, ki jih pri vodenju denarne politike uporabljajo banke (tudi centralne), predvsem iz naslednjih razlogov: potreba po financiranju, potreba po določeni vrsti vrednostnih papirjev, kreditiranje z zavarovanjem, zavarovanje pred

obrestnim tveganjem, uravnavanje strukture naložb in večanje izpostavljenosti kot strategija za izkoriščanje tržnih pričakovanj (Keršmanc in Ahtik, 2012: 202).

<sup>32</sup> Pregled pregona borzne kriminalitete, ki ga je za obdobje 1999–2017 opravilo Vrhovno državno tožilstvo Republike Slovenije, denimo obsega le 54 zadev, od tega 49 kaznivih dejanj zlorabe notranje informacije in pet kaznivih dejanj zlorabe trga finančnih instrumentov (Jenuš, 2019: 21).

Gospodarska kriminaliteta se razmeroma pogosto in stalno pojavlja v domači strokovni in znanstveni literaturi, posebno mesto pa ima tudi v (pretežno statističnih) letnih poročilih o delu organov odkrivanja, pregona in sojenja. Avtorji se večinoma osredotočajo na posamezne teme, probleme in podvrste te kriminalitete, medtem ko o sistematičnem kriminološko-pravnem proučevanju fenomena gospodarske kriminalitete na Slovenskem skozi čas ne moremo govoriti. Razloge za to je mogoče le ugibati. Morda ta vrsta kriminalitete raziskovalcev ne pritegne, ker je njeno proučevanje nujno povezano s hkratnim uvidom oziroma razumevanjem gospodarskega sistema in zahteva povezovanje kriminološke oziroma kazenskopravne in civilnopravne miselnosti, za razvoj tovrstnih univerzalnih pravnih mislecev pa v današnjem razbohotenem pravnem svetu skoraj ni prostora. Razlog je lahko tudi, da mora sistematično proučevanje gospodarske kriminalitete zajemati tako teoretične kot praktične vidike, domači sistem pa ne spodbuja (niti podpira) hkratnega delovanja posameznika na akademskem oziroma raziskovalnem področju in v praksi, kar bi mu kot raziskovalcu omogočilo, da na obeh področjih povezuje znanje in informacije iz prve roke. Nadalje je lahko težava tudi, da celovito proučevanje gospodarske kriminalitete zaradi njene razvejanosti zahteva velik časovni vložek v iskanje, pregledovanje ter sledenje gradivu in informacijam, ki se ne sklada s konceptom (predvsem v zadnjem času poudarjene) hiperprodukcije v znanosti. Ne glede na to, da so navedena le ugibanja, je dejstvo, da (skoraj zagotovo tudi iz teh razlogov) nimamo strokovnjakov, ki bi lahko pripomogli k vzpostavljanju sistemskega pristopa za boj zoper gospodarski kriminal. Ugotovitev, da domačega zakonodajalca sistemska prenova poglavja kaznivih dejanj zoper gospodarstvo še čaka, je preprosto argumentirati (glej poglavje 2.2), zadeva pa postane mnogo težja, ko pridemo do vprašanja, kdo naj bi bil nosilec tega projekta. Če ni specializiranih strokovnjakov, ki bi nenehno raziskovali in proučevali kriminološke in pravne segmente gospodarske kriminalitete, tudi ni ljudi, ki bi lahko pomagali pri pripravi ustrezne zakonodaje, še manj pa lahko v takem sistemu pričakujemo posameznike, ki bodo znali voditi kazenske procese v (naj)zahtevnejših primerih gospodarskega kriminala in konstruktivno odločati na vseh ravneh. Ugotovitvi, da bi bilo za učinkovito omejevanje gospodarskega kriminala treba ustrezno upoštevati družbene dejavnike, ki ustvarjajo oziroma dopuščajo pohlep, lahko s širšega sistemskega vidika torej dodamo ugotovitev, da bi bilo prav tako nujno treba spodbuditi sistematično raziskovanje fenomena gospodarske kriminalitete, saj je tako za pripravo strategij in zakonodaje kot za izvajanje postopkov v praksi na tem področju potreben usposobljen kader, ki se ne more pojaviti oziroma nastati iz nič.

Za namene tega prispevka opravljena analiza glede vprašanja premeščanja meja potrjuje ugotovitve Keršmanca (2013: 151), da pogled na obravnavanje gospodarske kriminalitete z

zgodovinske perspektive kaže, da se gibamo v nekakšnem začaranem krogu, in sicer tako v teoriji kot v praksi. (Pre)mного kriminoloških in kazenskopravnih ugotovitev in misli, zapisanih pred desetletji, je namreč še vedno aktualnih. To seveda ne pomeni, da stojimo na mestu, ampak da se neki zelo opazen preboj v boju zoper gospodarsko kriminaliteto (še) ni zgodil. Finančna kriza, ki je v obdobju 2008–2014 močno vplivala tudi na življenje ljudi v Sloveniji, je pristojne organe prisilila v povečan(je) aktivnosti na tem področju, pri čemer so se razkrile številne težave: neustrezna zakonodaja, predolgi postopki, vztrajanje sodnega sistema na okopih tradicionalnega kazenskega prava, ki ni prilagojeno posebnostim gospodarske kriminalitete, oziroma nezmožnost (morda tudi nepripravljenost) prakse za presejanje ustaljenih vzorcev z inovativno uporabo klasičnih institutov kazenskega prava itd. Sistemskega pristopa k odpravljanju teh težav, da bi bili boljše pripravljene na naslednji krizni val ali ga (pač v okviru vloge, ki jo lahko ima grožnja s sankcijo) morda celo omilili, pa ni zaznati.

O bistvenih sistemsko usmerjenih normativnih premikih v smeri konstruktivnega in racionalnega preprečevanja in pregona gospodarske kriminalitete v domačem materialnem in procesnem pravnem redu vse od osamosvojitve Republike Slovenije tako ni mogoče govoriti; narejeni pa so bili koraki v organizacijskem smislu (specializirani organi oziroma oddelki za obravnavo te vrste kriminalitete), kar ni zanemarljivo, saj se tako sčasoma pridobivajo prepotrebne izkušnje za obravnavo posebne vrste kriminalitete. Spremembe v nazorih Vrhovnega sodišča Republike Slovenije glede osrednjih kaznivih dejanj zoper gospodarstvo, ki smo jim priča v zadnjem času, so pri premeščanju miselnih meja na širšem področju pravosodja gotovo pomemben premik, za katerega pa še ni mogoče zanesljivo presoditi, ali bodo učinki omejeni le na pregon kaznivih dejanj, ki jih spremenjena stališča zadevajo, ali pa trend nakazuje dolgoročne sistemske premike v smislu, da se bo tudi na drugih področjih (vključno s procesnopravnim) sodna praksa uravnotežila.

Kolikšno je dejansko zaostrovanje kaznovalne politike na področju pregona gospodarskega kriminala, ki ga opažajo avtorji (prim. Ambrož v Bajda et al., 2015: 3–4), bodo lahko pokazale prihodnje raziskave, ki bodo na podlagi zbranih podatkov o pravnomočno končanih kazenskih postopkih verodostojno presodile, ali je prišlo do premika v kaznovalni politiki, ki ni le začasen odklon, povezan denimo z medijskimi predstavitvami,<sup>33</sup> ampak dejansko pomeni drugačen (strožji) pravosodni odziv na anomalije v gospodarstvu. Čez

<sup>33</sup> Glede tega se je treba strinjati z Ambrožem (v Bajda et al., 2015: 4), da mora pravosodje »dobiti svoj mir, da bo lahko delalo, in debelo kožo, da bo lahko neprizadeto, stoično prenašalo histerijo in moralno ogorčenje nekaterih medijskih diskurzov, ki jih v »pluralnih družbah« prejkone ni mogoče in dopustno zatreti in izkoreniniti.«

kakšno desetletje bo vsekakor zanimivo – tako statistično kot fenomenološko in po percepciji – primerjati obdobje finančne krize (2008–2014) z obdobjem ekonomske blaginje, v katerem smo trenutno, a naj bi se počasi iztekalo.

## Literatura

- Ambrož, M. (2017). Naklep in namen pri kaznivem dejanju zlorabe položaja ali zaupanja pri gospodarski dejavnosti. *Pravna praksa* 36(2), 6–8.
- Bajda, B., Cotič, N., Čuk, N., Huskić, M., Kos, L., Potočnik, H. et al. (2015). *Analiza spornih pravnih vprašanj v odmevnejših zadevah s področja gospodarske kriminalitete*. Pridobljeno na <http://www.pf.uni-lj.si/media/analiza.spornih.pravnih.vprasanj.pdf>
- Bele, I. (1981). Družbene zahteve glede kazensko-pravnega varstva gospodarstva. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 32(2), 123–128.
- Bele, I., Deisinger, M. in Balažič, V. (2000). *Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja s komentarjem*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.
- Bobnar, T. (2013). Delovanje specializiranih preiskovalnih skupin kot (nov) izziv pri preiskovanju gospodarske kriminalitete. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 64(2), 163–168.
- Damjan, V. (1970). Kriminaliteta v gospodarstvu in ukrepi za njeno preprečevanje. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 21(4), 234–239.
- Deisinger, M. (1974). Gospodarski kriminal v zunanji trgovini. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 25(1), 14–19.
- Deisinger, M. (1976a). Kriminalnost v sodobnem trgovskem poslovanju. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 27(1), 15–19.
- Deisinger, M. (1976b). Kriminološke strani zunanje-trgovinskega poslovanja. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 27(3), 184–189.
- Deisinger, M. (1983). Gospodarski kriminal v SR Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 34(3), 189–197.
- Dvoršek, A. (1989). Pojavne oblike gospodarske kriminalitete v trgovinskem poslovanju in metodika njihovega preiskovanja. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 40(1), 3–12.
- Ferlinc, A. (2017). Protipravno omejevanje konkurence kot kaznivo dejanje. *Pravna praksa* 36(6), 10–13.
- Ferne, J. (2013). Soočanje slovenske policije z gospodarsko kriminaliteto na sistemski ravni. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 64(2), 122–139.
- Finančna uprava Republike Slovenije (FURS). (2014). *Strategija Finančne uprave Republike Slovenije 2015–2020*. Pridobljeno na [http://www.fu.gov.si/fileadmin/Internet/O\\_financni\\_upravi/Strategija\\_2015-2020.pdf](http://www.fu.gov.si/fileadmin/Internet/O_financni_upravi/Strategija_2015-2020.pdf)
- Headworth, S. in Hagan J. L. (2016). White-collar crimes of the financial crisis. V S. R. van Slyke, M. L. Benson in F. T. Cullen (ur.), *The Oxford handbook of white-collar crime* (str. 275–293). Oxford: Oxford University Press.
- I Ips 266/2007, Vrhovno sodišče Republike Slovenije (2017).
- I Ips 35999/2015, Vrhovno sodišče Republike Slovenije (2017).
- I Ips 93283/2010, Vrhovno sodišče Republike Slovenije (2017).
- Jager, M. (2015). O sleparjih, dveh vrstah poštenjakov in vlogi države skozi Kantov »Poskus o boleznih glave«. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 66(3), 208–219.
- Jager, M. in Šugman Stubbs, K. (2013). Za več preventive pri obvladovanju gospodarske kriminalitete. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 64(2), 154–162.
- Jakupović, B., Frangež, D. in Dvoršek, A. (2015). Kompetence preiskovalcev gospodarske kriminalitete. *Varstvoslovje*, 17(4), 439–450.
- Jenull, H. (2008). Poskus razlage kaznivega dejanja po 240. členu KZ-1. *Pravna praksa*, 27(45), II–VIII.
- Jenull, H. (2010). Pomen in razloga pojmov gospodarskega prava kot znakov kaznivih dejanj. *Pravosodni bilten*, 31(2), 7–30.
- Jenull, H. (2011). Gospodarska dejavnost v osnutku KZ-1B. *Pravna praksa* 30(4), 8–10.
- Jenull, H. (2014a). Problematika steka pri stečajnem kaznivem dejanju. *Pravosodni bilten* 35(3) 187–197.
- Jenull, H. (2014b). Stečajno kaznivo dejanje: po zakonu in v praksi. *Pravosodni bilten* 35(1), 157–191.
- Jenull, H. (2019). Skromni rezultati pregona borzne kriminalitete. *Pravna praksa* 37(5–6), 21.
- Japelj, B. (2018). Kriminaliteta v Sloveniji leta 2017. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 69(2), 67–99.
- Kanduč, Z. (1997a). Ekonomske določilnice gibanja in strukture kriminalnih pojavov. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 48(4), 394–406.
- Kanduč, Z. (1997b). Gospodarski kriminal in ekonomsko nasilje: Kriminološke in kazensko-pravne perspektive. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 48(1), 11–25.
- Kanduč, Z. (2004). Kriminaliteta, delo in podjetništvo. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 55(4), 370–387.
- Kavčič, B. (2015). Pohlep. *IBS poročevalec*, 5(4). Pridobljeno na <http://porocevalec.ibs.si/sl/component/content/article/60-letnik-5-t-4/215-dr-bogdan-kavi-pohlep>
- Kazenski zakonik (KZ). (1994). *Uradni list RS*, (95/04).
- Kazenski zakonik (KZ-1). (2012). *Uradni list RS*, (50/12).
- Keršmanc, C. (2013). Kvantitativna glosa o kompliciranosti in kompleksnosti gospodarskih kaznivih dejanj. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 64(2), 140–153.
- Keršmanc, C. in Ahtik, M. (2012). (Zlo)raba repo poslov in podobni načini prikorjevanja bančnih bilanc. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 63(3), 199–213.
- Kert, R. in Kodek, G. (2016). *Das große Handbuch Wirtschaftsstrafrecht: Profiwissen für die Praxis*. Wien: Manz.
- Kobe, P. (1973). Meje represije na področju gospodarskih deliktov. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 24(4), 275–287.
- Kobe, P. (1974). Gospodarska kazniva dejanja v veljavnem kazenskem pravu in potrebe po reformi glede na razvoj gospodarskega sistema. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 25(4), 247–263.
- Kolar, I. in Zdošek, D. (2013). Zaznave o forenzičnem računovodstvu v povezavi s preiskovanjem gospodarskih kaznivih dejanj. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 64(2), 182–194.
- Kordež, B. (2015). *Kam je izginilo deset milijard? Gospodarska gibanja in privatizacija v samostojni Sloveniji (predgovor: Jože Mencinger)*. Radovljica: Didakta.
- Lamberger, I. (2004). Gospodarska kriminaliteta na področju naložbenih in kreditnih storitev. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 55(1), 140–149.
- Mrak, M. (2002). *Mednarodne finance*. Ljubljana: GV Založba.
- Oven, N. (1998). Odklonsko vedenje pravnih oseb in kazensko pravo. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 49(3), 246–256.

45. Pečar, J. (1959). Kljub porastu klasičnega kriminala so kazniva dejanja na splošno zopet upadla (nekaj podatkov o kriminaliteti v Sloveniji za leto 1958). *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, X(2), 1–23.
46. Pečar, J. (1973). »Kriminaliteta belega ovratnika« in družbeno nadzorstvo. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 24(1), 25–38.
47. Pečar, J. (1975). Gospodarska poslovna odklonskost. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 26(4), 260–273.
48. Pečar, J. (1979). Podjetniško-skupinska (gospodarsko-poslovna) odklonskost. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 30(4), 270–282.
49. Pečar, J. (1992). Gospodarski kriminal – večna dilema. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 43(4), 328–341.
50. Pečar, J. (1993). Podjetniška poslovna deviantnost. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 44(3), 252–265.
51. Pečar, J. (1996a). Podjetniška kriminaliteta. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 47(3), 203–212.
52. Pečar, J. (1996b). Podjetniška kriminaliteta in kriminalna politika. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 47(4), 319–328.
53. Pihler, S. (1979). Družbena zavest in gospodarska kriminaliteta. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 30(1), 15–22.
54. Pihler, S. (1982). Kazenskopravno varstvo gospodarskih razmerij kot dejavnik družbenogospodarske stabilizacije. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 33(1), 13–19.
55. Policija. (2018). *Letno poročilo o delu policije 2017*. Pridobljeno na <https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2017.pdf>
56. Požar, D. (1981). Ustreznost določb o gospodarskih kaznivih dejanjih glede na nove pojavnne oblike. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 32(3), 186–193.
57. Preuschl, M. in Wess, N. (ur.) (2018). *Wirtschaftsstrafrecht: Praktikerkommentar*. Wien: LexisNexis.
58. Rems, A. (1981). Gospodarska kriminaliteta in njen vpliv na oblikovanje pravnega varstva jugoslovskega gospodarstva. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 32(1), 183–185.
59. Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja in zatiranja kriminalitete za obdobje 2012–2016. (2012). *Uradni list RS*, (83/12).
60. Roksanđić Vidlička, S. (2017). *Prosecuting serious economic crimes as international crimes: A new mandate for the ICC?* Berlin: Duckner & Humblot in Freiburg.
61. *Schweizerisches Strafesetzbuch*. (2019). Pridobljeno na <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19370083/201903010000/311.0.pdf>
62. Selinšek, L. (2006a). Gospodarska kriminaliteta v kazenskem pravu. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 57(3), 223–232.
63. Selinšek, L. (2006b). *Gospodarsko kazensko pravo*. Ljubljana: GV Založba.
64. Selinšek, L. (2011). Opisi gospodarskih kaznivih dejanj kot dejavnik (ne)učinkovitosti boja proti gospodarskemu kriminalu. *Pravna praksa*, 30(38), 6–7.
65. Selinšek, L. (2012a). Kazniva dejanja zoper gospodarstvo po noveli KZ-1B – 1. del. *Pravna praksa*, 31(35), I–VIII.
66. Selinšek, L. (2012b). Kazniva dejanja zoper gospodarstvo po noveli KZ-1B – 2. del. *Pravna praksa*, 31(36), I–VIII.
67. Skobir, A. (1971). Kazensko pravna odgovornost podjetij in njihovih vodilnih delavcev. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 22(3), 158–171.
68. Stezinar, A. (1973). Nevarne oblike gospodarske kriminalitete. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 24(2), 152–159.
69. Svetek, S. (2006). Kriminaliteta v letu 2005. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 57(2), 95–109.
70. Šetinc, F. (1972). Deformacije v poslovnem življenju in naloge pravnomočnih organov. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 23(4), 231–235.
71. Škof, B., Bernik, D. in Tičar, B. (2010). Metode odkrivanja, preiskovanja in preprečevanja prepovedanih davčnih vrtiljakov – v Evropski uniji in Republiki Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 61(1), 37–50.
72. Štrukelj, J. (1970). Sklepi in predlogi iz posveta »Kriminaliteta v gospodarstvu in ukrepi za njeno preprečevanje«. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 21(4), 240.
73. Tompa, G. (2007). Zlorabe dokumentarnega akreditiva in položaj bank. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 58(1), 61–72.
74. Tušek, M. (1979). Gospodarska kriminaliteta in kriminaliteta belega ovratnika (pojmovne opredelitve). *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 30(3), 173–185.
75. Tuškej, F. (1978). Nekatere škodljive oblike v zunanjetrgovinskem poslovanju. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 29(1), 15–20.
76. U-I-6/15-23, Ustavno sodišče Republike Slovenije (2018).
77. Up-1003/15-27, Ustavno sodišče Republike Slovenije (2018).
78. Up-33/15-32, Ustavno sodišče Republike Slovenije (2018).
79. Uderman, B. (1969). Nekaj misli o sedanjih ureditvi statistike kriminalitete. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 20(4), 266–270.
80. Veber Šajn, M. (2013): Procesnopravne predpostavke in delovanje skupnih preiskovalnih skupin. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 64(2), 169–174.
81. Viltušnik, R. (1999). Preiskovanje monopolnih združenj – kartelov. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 50(1), 12–19.
82. Viraj, A., Tičar, B., Florjančič, D. in Eman, K. (2015). Prispevek k preiskovanju sodobnih kaznivih dejanj, povezanih z menedžerskimi odkupi. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 66(2), 91–104.
83. Vlada Republike Slovenije. (1997). *Strategija Ministrstva za notranje zadeve RS v boju zoper gospodarsko kriminaliteto v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Vlada RS.
84. Vlada Republike Slovenije. (2003). *Strategija obvladovanja gospodarske kriminalitete v Republiki Sloveniji*. Pridobljeno na [http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/cns/doc/0306230743229\\_26v2f.doc](http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/cns/doc/0306230743229_26v2f.doc)
85. Vlada Republike Slovenije. (2012). *Strategija obvladovanja gospodarske kriminalitete v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Vlada RS.
86. Vrhovno državno tožilstvo. (2018). *Skupno poročilo o delu državnih tožilstev za leto 2017*. Pridobljeno na <https://www.dt-rs.si/files/documents/Skupno%20letno%20poro%C4%8Dilo%202017.pdf>
87. Vrhovno sodišče Republike Slovenije. (2018a). *Letno poročilo o učinkovitosti in uspešnosti sodišč 2017*. Pridobljeno na [http://www.sodisce.si/mma\\_bin.php?static\\_id=2018051513241144](http://www.sodisce.si/mma_bin.php?static_id=2018051513241144)
88. Vrhovno sodišče Republike Slovenije. (2018b). *Zadovoljstvo javnosti z delovanjem sodišč v Republiki Sloveniji 2017*. Pridobljeno na [http://www.sodisce.si/mma\\_bin.php?static\\_id=2018072612085456](http://www.sodisce.si/mma_bin.php?static_id=2018072612085456).
89. Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja (1999, 2000, 2004, 2008, 2012). *Uradni list RS*, (59/99, 12/00, 98/04, 65/08, 57/12).
90. Zakon o spremembah in dopolnitvah Kazenskega zakonika [KZ-1E]. (2017). *Uradni list RS*, (27/17).
91. Žnidaršič Kranjc, A. (1990). Spremembe v razporeditvi lastnine in moči kot posledica sprememb v družbenoekonomskem sistemu. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 41(1), 3–11.



## **Economic Crime over Time: Shifting Boundaries or Repeating History?**

Liljana Selinšek, Ph.D., Assistant Professor in the Field of Law, Researcher at the Institute of Criminology at the Faculty of Law Ljubljana, and Guest Researcher at the Faculty of Law, University of Ljubljana, Slovenia. E-mail: liljana.selinsek@pf.uni-lj.si

This article is based on analysis of studies dealing with economic crime published in the Journal of Criminal Investigation and Criminology from its inception. The author focuses on systemic views in theoretical and practical research of this type of crime, stressing the contemporary context. She concludes that the criminological and criminal law findings and thoughts written decades ago are still topical, pointing to the conclusion that there has been no significant breakthrough in the fight against economic crime in the territory of the Republic of Slovenia to date. In this context, the author draws attention to the often overlooked fact that an important motive (cause) of economic crime is greed; a human characteristic that cannot be eliminated by the threat of punishment or with a criminal sentence itself, but its restriction requires educational measures and approaches. However, this cannot be a reason why economic criminal law should not play a limited, but still very important, role in the fight against economic crime. For that, in the domestic legal order, it would be necessary to thoroughly consolidate the legal (material and procedural) basis of this legal branch that would, to a certain extent, also facilitate work in practice. And it would also be necessary to initiate systematic research of economic crime in theory and practice, since in this way the measures could be discussed on the basis of comprehensive data and the latest scientific findings, which could also be included in the educational programs of law enforcement, prosecution authorities, and the courts.

**Keywords:** Journal of Criminal Investigation and Criminology, economic crime, economic criminal law, prevention, detection, prosecution, bringing to justice, greed

**UDC:** 343.37